

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Leuven Instituut voor Criminologie
Werkcollege Criminologische Praktijk

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

NULMETING DIGITALISERING VAN HET ONDERWIJS BINNEN DE GEVANGENIS

NAAM: IENKE POTEMANS

STAGEPLAATS: VLAAMS ONDERSTEUNINGSCENTRUM VOOR HET VOLWASSENENONDERWIJS

STAGEBEGELEIDER: ELKE ROEVENS

STAGEMEESTER: INGE VAN ACKER

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Deel 1: literatuurstudie	5
1. Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden	5
2. Onderwijs	7
2.1. <i>Onderwijs algemeen</i>	7
2.2. <i>Onderwijs aan gedetineerden</i>	9
3. ICT-ondersteuning in het onderwijs	11
3.1. <i>ICT-ondersteuning in het onderwijs algemeen</i>	11
3.2. <i>ICT-ondersteuning in het onderwijs aan gedetineerden</i>	12
4. Het strategisch plan	14
5. Beleid evalueren	15
Deel 2: Probleemstelling	17
Deel 3: Onderzoeksopzet	18
Deel 4: Onderzoeksresultaten	21
1. Waarde ICT-ondersteuning?	22
2. Aanwezigheid ICT-ondersteuning in volwassenenonderwijs	23
3. Effectief gebruik ICT-ondersteuning in volwassenenonderwijs	26
3.1. Gebruik door leerkrachten	26
3.2. Gebruik door cursisten	29
Deel 5: Besluit	31
Bibliografie	33
Bijlagen	36
Bijlage I: Grafieken	36
Bijlage II: email naar potentiële respondenten	39
Bijlage III: Enquête omtrent de digitalisering van het onderwijs	40
Bijlage IV: Gebruikte afkortingen	47

Inleiding

Een effectieve gevangenisstraf is een straf die een rechter kan opleggen aan daders van misdrijven. De misdrijfpleger is dan voor een bepaalde periode van zijn/haar vrijheid beroofd. Dit neemt uiteraard niet weg dat gedetineerden nog steeds een aantal rechten behouden. Eén van de rechten die ze behouden is het gebruik kunnen maken van hulp- en dienstverlening, ook binnen de muren van de gevangenis. Dit recht staat geschreven in verschillende regelgevingen zoals het nieuwe decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Om deze hulp- en dienstverlening beter te laten verlopen zijn er sinds 2000 een aantal strategische plannen opgesteld. Het recentste werd goedgekeurd in 2015 en loopt van 2015 tot 2020. Hierin staan een 19-tal doelstellingen opgesomd die de hulp- en dienstverlening binnen de gevangenis beogen te verbeteren. Deze doelstellingen zijn verdeeld over domeinen die deel uitmaken van de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Eén van de domeinen is het onderwijs. Volgens het normaliseringsprincipe moet het leven binnen de gevangenis, in de mate van het mogelijke, gelijk zijn aan het leven buiten de gevangenis. Toegepast op het onderwijs betekent dit dat de kwaliteit en de organisatie van het onderwijs binnen de gevangenis zo veel als mogelijk moet overeenkomen met het onderwijs in de bredere samenleving. Om dit te bereiken is één van de doelstellingen de digitalisering van het onderwijs optimaal uit te bouwen tegen eind 2019, rekening houdend met de justitiële context. Verdere uitbouw van de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis is van belang omdat er op dit vlak een duidelijk trend zichtbaar is in de bredere samenleving, ook in het onderwijs. De gevangenisinrichting loopt hiermee wat achterop door onder andere veiligheidsoverwegingen en de verouderde infrastructuur van sommige gevangenissen.

Het opstellen van doelstellingen is enkel relevant wanneer er later effectief geverifieerd wordt of ze wel degelijk bereikt zijn. Het is dan wel noodzakelijk dat er op een eerder afgesproken tijdstip een evaluatieonderzoek plaatsvindt waarin men controleert of de doelstellingen behaald zijn en in welke mate. De verdere uitbouw van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis beoogt de kloof tussen de situatie binnen en die buiten de gevangenis te verkleinen. Het is daarom ook van belang om zowel naar het onderwijs binnen de gevangenis als naar het onderwijs in de bredere samenleving te kijken. Zo kan men eventuele verschillen opsporen en vaststellen hoe groot de kloof is tussen binnen en buiten. Om te weten of de kloof tussen beide gereduceerd is tegen eind 2019, moet uiteraard het huidige verschil in kaart gebracht worden met behulp van een nulmeting. De bedoeling is bijgevolg om een schets te maken van de ICT-

ondersteuning in het onderwijs binnen en buiten de gevangenis zodat eventuele onderlinge verschillen kunnen opgespoord worden. De nulmeting is zodoende relevant omdat er dan een referentiepunt aanwezig is. Hiermee kan men binnen vijf jaar nagaan of de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis verder is uitgebouwd en op gelijkere voet is gekomen met de digitalisering van het onderwijs in de samenleving. Bovendien kan de nulmeting belangrijke bevindingen opleveren die het beleid in de toekomst positief kunnen beïnvloeden. Op die manier kan men het beleid beter afstemmen op de eventuele noden.

Vocvo, het Vlaams ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs, heeft de taak gekregen om de verdere uitbouw van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis op te volgen. De organisatie zorgt voor pedagogische ondersteuning aan 13 Centra voor Basiseducatie (CBE) en 10 Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO) in hun kwaliteitszorg. Zowel de ondersteuning van docenten als de organisatieontwikkeling van de centra staan hierbij centraal. Die ondersteuning bestaat uit jaarlijks op maat uitgewerkte trajectbegeleidingen, gebaseerd op de noden van de lesgevers en de leidinggevenden van de diverse centra. Vocvo heeft bovendien sinds 2015 het onderwijs aan gedetineerden onder zijn hoede, waarbij het instaat voor de coördinatie van de 15 onderwijscoördinatoren. Onderwijscoördinatoren zijn verantwoordelijk voor het aanbod en de afstemming tussen aanbieders in de Vlaamse en Brusselse gevangnissen om te komen tot een passend onderwijsaanbod voor de gedetineerden.

Dit onderzoek tracht een beeld te schetsen van de ICT-ondersteuning in het onderwijs binnen en buiten de gevangenis. Hierbij poogt men na te gaan wat er voor handen is aan ICT-ondersteuning en in welke mate leerkrachten en cursisten hiervan gebruik maken. Het is een bewuste keuze om het onderzoek buiten de gevangenis enkel te richten op het volwassenenonderwijs. Dit om de eenvoudige reden dat het aanbod in de gevangenis enkel uit volwassenenonderwijs bestaat. Wanneer er een beeld geschetst is van zowel binnen als buiten de gevangenis, dienen deze twee situaties met elkaar vergeleken te worden. Er wordt hierbij nagegaan wat de verschillen zijn tussen de ICT-ondersteuning binnen en buiten de gevangenis.

Het onderzoek begint met een overzicht aan literatuur die het belang aantoont van zowel hulp- en dienstverlening, onderwijs, digitalisering van onderwijs als een evaluatieonderzoek. Vervolgens wordt uit deze literatuur een probleemstelling gehaald waarna de methodologie van het onderzoek wordt toegelicht. Daaropvolgend worden de resultaten besproken. Ter afsluiting wordt er nog een conclusie geformuleerd.

Deel 1: literatuurstudie

Gezien dit onderzoek vertrekt vanuit de veronderstelling dat de hulp- en dienstverlening binnen de gevangenis zo goed mogelijk moet overeenstemmen met de buitenwereld, is het belangrijk om de regelgeving rond hulp- en dienstverlening aan gedetineerden te bespreken. De ambitie van het strategisch plan is, om aan de hand van bepaalde doelstellingen, de hulp- en dienstverlening in de gevangenis te verbeteren. Eén van deze doelstellingen had betrekking op het onderwijs en dan meer bepaald de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. Op basis van literatuur is gezocht naar de meerwaarde van zowel het onderwijs als de ICT-ondersteuning in het onderwijs. Deze meerwaarde wordt zowel bekeken vanuit het onderwijs in het algemeen als specifiek onderwijs voor gedetineerden. Verder wordt het strategisch plan toegelicht. Tenslotte wordt het nut van een evaluatieonderzoek bij beleid besproken en meer bepaald een nulmeting bij een evaluatieonderzoek om zo over te gaan naar het volgende deel waarin de onderzoeksmethodologie van dit onderzoek zal toegelicht worden.

1. Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden

De gevangenissen kennen een lange traditie op vlak van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Een belangrijk keerpunt is de staatsvorming van 8 augustus 1980 waardoor de Vlaamse Gemeenschap bevoegd wordt voor ‘bijstand aan personen’. De Vlaamse Gemeenschap wordt op dat moment bevoegd voor hulp- en dienstverlening, ook aan gedetineerden.

In de daaropvolgende jaren zijn de hulp- en dienstverlening in de gevangenissen verder ontwikkeld en uitgebouwd. Zo is er in 2000 een strategisch plan opgemaakt dat inmiddels vervangen is door het nieuwe strategisch plan van 2015. Op het strategisch plan wordt later meer in detail ingegaan. Een andere belangrijke ontwikkeling betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, is het nieuwe decreet dat in 2013 goedgekeurd werd door de Vlaamse Regering. In dit decreet beoogt men, binnen de beschikbare budgetten, het recht van alle gedetineerden en hun directe sociale omgeving op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening te waarborgen, zodat ze zich kunnen ontplooiën in de samenleving¹. Om zo'n kwaliteitsvol hulp- en dienstverleningsaanbod uit te bouwen neemt de Vlaamse Regering verschillende initiatieven. Ze doet dit op basis van de behoeften van de gedetineerden en hun directe sociale omgeving, door sector overschrijdende samenwerking tussen hulp- en

¹ Art. 3 Decr. VI. 8 maart 2013 betreffende de organisatie van de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, BS 11 april 2013, 22457.

dienstverleners en door intersectorale afstemming van het aanbod. Kortom, de bedoeling van het decreet is om een wettelijke basis te verschaffen voor de coördinatie, planning en uitvoering van het hulp- en dienstverleningsaanbod aan gedetineerden (Paterson, 2013, p. 20).

Het hulp- en dienstverleningsaanbod heeft als doel om te zorgen voor een humane detentie. Humane detentie impliceert de nodige omkadering opdat mensen binnen de gevangensmuren een menswaardig bestaan kunnen leiden. In *The European Prison Rules* wordt gesteld dat personen die van hun vrijheid beroofd zijn, behandeld moeten worden met respect voor hun mensenrechten². De humane detentie is ook terug te vinden in de basiswet gevangeniswezen: “De vrijheidsstraf of de vrijheidsbenemende maatregel wordt ten uitvoer gelegd in psychosociale, fysieke en materiële omstandigheden die de waardigheid van de mens eerbiedigen, die het behoud of de groei van het zelfrespect van de gedetineerde mogelijk maken en hem aanspreken op zijn individuele en sociale verantwoordelijkheid.”³. Het artikel is gebaseerd op het normaliseringsbeginsel. Hiermee wordt bedoeld dat men minstens probeert om binnen de strafinrichting een situatie tot stand te brengen die, behoudens het feit dat men van zijn vrijheid is beroofd, zoveel mogelijk beantwoordt aan de situatie van de buitenwereld. Hierbij is het belangrijk dat de gedetineerde van zijn vrijheid wordt beroofd maar voor de rest dezelfde rechten behoudt als iemand buiten de gevangenis⁴. Eén van die rechten is een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening.

Een tweede belangrijk beginsel is het schadebeperkingsbeginsel. Hiermee wordt bedoeld dat een vrijheidsstraf geen positieve gevolgen kan hebben als men eerst niet alles in het werk stelt om de schade, het bijkomende puin van de detentie, op afstand te houden. Deze schade verplettert alle hoop op positieve gerichtheid, bereidheid of capaciteit tot re-integratie⁵. De hulp- en dienstverlening binnen de gevangenis zou deze schade kunnen beperken. Hulp- en dienstverlening zijn dus niet enkel gericht op humane detentie maar ook op het maximaliseren van de kans op een succesvolle re-integratie. Volgens *The European Prison Rules* moet alle detentie gericht zijn om de re-integratie van gevangenen te vergemakkelijken⁶.

² Art. 1 *European Prison Rules*

³ Art. 5 Wet 12 januari 2005 basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005, 2815.

⁴ Art. 6 §1 Wet 12 januari 2005 basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005, 2815.

⁵ Eindverslag van de commissie «basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden», *Parl.St.* Kamer 2000-01, nr. 1076/001, 7-8.

⁶ Council...

Deze principes zijn, naast enkele andere, ook terug te vinden in de doelstellingen van het decreet omtrent de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden⁷. De eerste doelstelling is om zelfontplooiing van de gedetineerde te stimuleren. Ook dient het sociale, relationele en psychische evenwicht hersteld te worden. Een derde doelstelling is de negatieve gevolgen voor de gedetineerde en zijn directe omgeving, veroorzaakt door en tijdens de detentie, te beperken. Als vierde moeten de hulp- en dienstverlening de integratie en participatie in de samenleving na de detentieperiode bevorderen. Een proces van herstel tussen dader, slachtoffer en samenleving moet ook door de hulp- en dienstverlening gestimuleerd worden. Tenslotte is het de bedoeling om de kans op herval te beperken. Het werken aan humane detentie en een succesvolle re-integratie is duidelijk terug te vinden in deze doelstellingen (Vlaamse Gemeenschap, 2015, p. 15).

2. Onderwijs

In het strategisch plan van 2015 staan doelstellingen om de hulp- en dienstverlening in de gevangenis te verbeteren en op welke aspecten. Eén onderdeel van de hulp- en dienstverlening dat verbeterd dient te worden is het onderwijs binnen de gevangenis. Het feit dat ze het onderwijs willen verbeteren kan impliceren dat het onderwijs een meerwaarde biedt voor de gedetineerden. De mogelijke meerwaarden van het onderwijs, zowel voor het onderwijs algemeen als onderwijs specifiek aan gedetineerden, worden hieronder aangehaald.

2.1. Onderwijs algemeen

Onderwijs is een belangrijk onderdeel van het leven, reeds van jonge leeftijd men geconfronteerd met het volgen van onderwijs. De meerwaarde van algemeen onderwijs wordt hier besproken omdat deze evenzeer van toepassing is voor onderwijs aan gedetineerden en dus kan aantonen waarom onderwijs in de gevangenis belangrijk kan zijn.

In het decreet betreffende het volwassenonderwijs staan twee doelstellingen voor de cursisten van dit type onderwijs vermeld. Zo is het enerzijds de bedoeling om cursisten kennis, vaardigheden en attitudes bij te brengen die nodig zijn voor de persoonlijke ontwikkeling, het maatschappelijk functioneren, het verder deelnemen aan onderwijs, het uitoefenen van een beroep of het beheersen van een taal. Anderzijds is het de bedoeling om de cursisten in staat te stellen erkende studiebewijzen te behalen⁸. Er wordt hier enkel gekeken naar het volwassenenonderwijs aangezien de meerwaarde van het onderwijs toepasbaar moet zijn op het

⁷ Art. 4 Decr. VI. 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, *BS* 11 april 2013, 22457.

⁸ Art 3 §1 Decr. VI. 15 juni 2007 Betreffende volwassenenonderwijs, *BS* 31 augustus 2007

onderwijs aan gedetineerden. Wanneer er gesproken wordt over onderwijs aan gedetineerden, gaat het hier ook enkel over onderwijs aan volwassenen, simpelweg omdat personen jonger dan 18 jaar niet in de reguliere gevangenis terech kunnen komen. Volgens ditzelfde decreet is het volwassenenonderwijs ingedeeld in basiseducatie, secundair volwassenenonderwijs, hoger beroepsonderwijs en specifieke lerarenopleiding⁹. In deze studie wordt er enkel gefocust op basiseducatie en secundair volwassenenonderwijs aangezien Vocvo enkel deze twee niveaus van het volwassenenonderwijs ondersteunt (Vocvo, 12.12.2015) en omdat in de gevangenis enkel basiseducatie en secundair onderwijs aangeboden worden.

De relevantie van onderwijs kan gekoppeld worden aan de huidige kennismaatschappij waarin menselijke kennis de belangrijkste troef is en de behoefte aan hooggeschoolde werknemers toeneemt (De Greef, Verté & Segers, 2012, p. 454).

In de studie van De Greef, Verté en Segers (2012, pp. 465-469) worden er duidelijke voordelen gezien voor het volgen van onderwijs in het kader van sociale integratie. Er worden vier kwalitatief verschillende opvattingen waargenomen over de toename van sociale integratie. Europese Unie definieert de sociale integratie als een proces dat ervoor zorgt dat mensen die risico lopen op armoede en sociale uitsluiting de mogelijkheden en middelen krijgen die nodig zijn om deel te nemen aan het economische, sociale en culturele leven (2004, in The World Bank, 2007, p. 4). Die vier verschillende opvattingen werden waargenomen in interviews met 32 kwetsbare cursisten die deelgenomen hebben aan een cursus van het volwassenenonderwijs. De cursus had als doel om de sociale integratie van kwetsbare personen te verhogen. Een eerste opvatting betreft de stijging van 'beheersen'. Hiermee wordt bedoeld dat er betere controle is over hun eigen leven en een verbetering in het oplossen van problemen. Studerende volwassenen ervaren meer kennis van de wereld en ook meer vaardigheden voor het leven. Het gevoel van een sterke identiteit te hebben is een tweede opvatting. Daardoor is er een stijging van hun zelfvertrouwen en hun zelfbeeld. Een derde opvatting betreft de 'sociale mobiliteit' waarmee bedoeld wordt dat de sociale omgeving van de cursisten verruimd wordt. De laatste opvatting betreft meer en betere relaties. Ze leggen makkelijker contacten met anderen omdat er minder remmingen zijn (De Greef et al, 2012, pp. 465-469). In deze studie ziet men dus een toename van de sociale integratie op bepaalde vlakken. Nilsson (2010, p. 260) stelt evenzeer dat het volgen van onderwijs en in het bijzonder volwassenenonderwijs kan zorgen voor een vermindering van de sociale uitsluiting, dus met andere woorden het zorgt voor een toename

⁹ Art. 4 Decr. VI. 15 juni 2007 Betreffende volwassenenonderwijs, BS 31 augustus 2007.

van de sociale integratie. Dit is een interessante bevinding aangezien de kwetsbare cursisten vergeleken kunnen worden met gevangenen. Gevangenen kunnen kwetsbaarder aanschouwd worden voor sociale uitsluiting. Die sociale uitsluiting zou er ten eerste kunnen zijn omdat ze effectief uit de samenleving geplukt worden en afgezonderd worden in de gevangenis. Het zou ook mogelijk zijn dat gevangenen kenmerken hebben die de kwetsbaarheid voor sociale uitsluiting in de hand kunnen werken zoals een lage scholingsgraad. Zo zou onderwijs in de gevangenis eventueel kunnen zorgen voor een vermindering van de sociale uitsluiting van de gedetineerden.

2.2. Onderwijs aan gedetineerden

Onderwijs binnen de gevangenis is even belangrijk of zelfs belangrijker dan buiten de gevangenis. Dit komt omdat het profiel van de gedetineerden sterk afwijkt van de Belgische bevolking. Gedetineerden zijn voornamelijk jonge mannen die laaggeschoold zijn (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 15.12.15). De meerwaarde van onderwijs die hierboven besproken werd is ook van toepassing op het onderwijs in de gevangenis.

Het recht op onderwijs aan gedetineerden is op verschillende vlakken juridisch geregeld. Zo worden een aantal normen inzake onderwijs aan gedetineerden gedetailleerd uitgeschreven in de Europe Prison Rules. Artikel 28.1 stipuleert dat in elke gevangenis aan alle gevangenen toegang moet worden verleend tot educatieve programma's die zo volledig mogelijk zijn, voldoen aan hun individuele behoeften en rekening houden met de ambities van de gedetineerden¹⁰. Ook in de Basiswet gevangeniswezen wordt het recht op detentieonderwijs opgenomen. Hierbij wordt aan de gedetineerde de mogelijkheid geboden om toegang te krijgen tot het geheel van de vormingsactiviteiten. Onder vormingsactiviteiten wordt onder meer onderwijs verstaan¹¹. Deze vormingsactiviteiten hebben als doel om bij te dragen tot persoonlijke ontplooiing, op het zinvol doorbrengen van de detentietijd en op het behoud of de verbetering van vooruitzichten op een geslaagde re-integratie in de vrije samenleving¹².

Onderwijs aan gedetineerden zorgt op verschillende vlakken voor een meerwaarde. Zo is er een meerwaarde voor de gedetineerden zelf, het klimaat binnen de gevangenis, de toekomst van de gedetineerden na detentie en voor de maatschappij.

¹⁰ Art. 28.1 European Prison Rules

¹¹ Art. 76 §2 Wet 12 januari 2005 basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005, 2815.

¹² Art. 76 §1 Wet 12 januari 2005 basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005, 2815.

Het onderwijs in de gevangenis biedt in eerste instantie meerwaarde voor de gedetineerden zelf. Zo komt Parker (1990, p. 144) tot de vaststelling dat door middel van het onderwijs in de gevangenis het zelfvertrouwen en de sociale vaardigheden van de gedetineerden toenemen. Men zou dit ook kunnen zien als een indirecte meerwaarde voor enerzijds de toekomst van de gedetineerden als anderzijds het klimaat in de gevangenis. Zo zouden de sociale vaardigheden eventueel voor minder conflicten leiden in de gevangenis en dus het klimaat binnen de gevangenis kunnen verbeteren. Het zou ook kunnen dat het zelfvertrouwen en sociale vaardigheden kunnen leiden tot betere kansen in de maatschappij na het verlaten van de gevangenis.

Zoals al eerder gezegd zou het onderwijs kunnen zorgen voor een betere sfeer en interacties in de gevangenis. Volgens Zunic-Pavlovic (2004, in Jonavic, 2011, p. 82) zouden de gedetineerden die onderwijs volgen minder gewelddadig zijn tegenover andere gevangenen, gevangenispersoneel en bezoekers. Dankzij het onderwijs zouden eveneens de niet-gewelddadige conflicten dalen (Alzua, Rodriguez & Villa, 2009, p. 21). Eén van de mogelijke verklaringen voor de daling van conflicten kan voorkomen uit een verbetering van de sociale vaardigheden (supra). De reductie van conflicten is ondermeer belangrijk omdat de hoeveelheid conflicten negatief samenhangt met de kwaliteit van het leven in de gevangenis (Alzua et al, 2009, p. 20). Onrechtstreeks zorgt onderwijs dus voor een goede sfeer binnen de muren van de gevangenis.

De voorgaande meerwaarden waren vooral gebaseerd binnen de gevangenis maar er zijn ook meerwaarden voor de gedetineerden na het verlaten van de gevangenis. De gevangenen die een opleiding gevolgd hebben, vinden, na het verlaten van de gevangenis, makkelijker werk dan gevangenen die geen opleiding gevolgd hebben (Wilson, Gallagher & Mackenzie, 2000, p. 361; Alzua et al, 2009, p. 21; Cho & Tyles, 2010, p. 1000). Het verschil tussen beide groepen kan verklaard worden doordat het onderwijs zorgt voor kennis die nodig is op de werkvloer. Langs de andere kant is het mogelijk om een diploma te behalen door onderwijs te volgen in de gevangenis. Dit zou de kansen kunnen verhogen om werk te vinden na de detentie.

Niet alleen (ex-)gedetineerden hebben baat bij onderwijs in de gevangenis. Ook de maatschappij zelf doet er haar voordeel mee. Zo blijkt uit verschillende onderzoeken dat de recidivecijfers dalen door het volgen van onderwijs, tijdens maar ook na de detentie (Chappell, 2004, p. 162; Wilson et al, 2000, p. 361; Fuentes, Rael & Duncan, 2010, p. 898; Lockwood, Nally, Ho & Knutson, 2012, p. 392). Het is daarom belangrijk dat ze de opleiding van binnen de gevangenis kunnen verder zetten na hun detentie. Volgens Jonavic (2011, p. 82) is het zo dat

er vaak gekeken wordt naar de effectiviteit van een opleiding aan de hand van de recidivecijfers. Dit maakt dat een opleiding pas als succesvol wordt bestempeld als ze ervoor kan zorgen dat de recidivecijfers dalen. De kanttekening die Jonavic (2011, p. 82) hierbij plaatst is dat wanneer een opleiding geen daling van de recidivecijfers teweegbrengt, ze daarom niet noodzakelijk ineffectief is. Zo kan het wel zijn dat de opleiding eventuele veranderingen teweegbrengt op vlak van persoonlijkheid en gedrag. Ze zorgt volgens Alzua et al (2009, p. 21) alleszins voor een vermindering van gewelddadig gedrag buiten de gevangenis. Sedgley, Scott, Williams & Derrick (2010, p. 514) hebben aangetoond dat de Staat er ook voordeel bij heeft om detentieonderwijs aan te bieden. Hierdoor bespaart de Staat namelijk kosten doordat sommige gevangenen die deelgenomen hebben aan het onderwijs, niet of veel later terug in de gevangenis terecht komen. Voor de maatschappij zijn er verschillende voordelen verbonden aan het aanbieden van onderwijs in de gevangenis; een van de belangrijkste voordelen zou kunnen zijn dat de criminaliteit afneemt en de maatschappij dus minder slachtoffer kan worden van criminaliteit.

3. ICT-ondersteuning in het onderwijs

In de huidige maatschappij is een sterke tendens waar te nemen omtrent technologie. Internet, computer, tablets, smartphones, ... ze zijn niet meer weg te denken uit het dagelijkse leven. Aangezien in het voorgaande aangetoond is dat onderwijs belangrijk is, ook voor gedetineerden en de tendens rond digitalisering evenzeer te zien is binnen het onderwijs, is het belangrijk om na te gaan welke meerwaarde de digitalisering heeft voor van het onderwijs. Daarop wordt nu verder ingegaan. Ook hier wordt een onderscheid gemaakt tussen ICT-ondersteuning in het onderwijs in het algemeen en ICT-ondersteuning in het onderwijs aan gedetineerden.

3.1. ICT-ondersteuning in het onderwijs algemeen

Zoals al aangehaald is er een belangrijke tendens waar te nemen rond digitalisering in de maatschappij. De vraag die men hierbij kan stellen is of onderwijs mee moet evolueren met deze trend. Volgens Karthikeyan (2013, p. 4) zou het de taak van de school zijn om studenten gebruik te laten maken van ICT en informatieverkenning door middel van nieuwe technologie. Wat dus betekent dat ICT een deel van de activiteiten op school moet worden. De reden die Karthikeyan (2013, p. 4) aanhaalt om ICT-ondersteuning te integreren in het onderwijs is dat het gebruik van ICT zoals email, computer, internet, video-conferentie barrières van tijd en ruimte overwinnen en nieuwe mogelijkheden openen voor het leren zelf. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, WRR (2002, p. 158) ziet de integratie van ICT in het onderwijs als een mogelijkheid om de kennisoverdracht te organiseren onafhankelijk van de tijd en ruimte.

Ter verduidelijking: ICT binnen het onderwijs biedt de mogelijkheid om grote geografische afstanden te overbruggen en de persoonlijke studievrijheid te vergroten. ICT kan ook een belangrijke rol spelen bij het faciliteren van kennisoverdracht en kennisverwerving door de studenten. Wanneer men dit toepast op het onderwijs aan gedetineerden, zou de ICT-ondersteuning het onderwijs in de gevangenis kunnen vergemakkelijken. Dit komt doordat ICT-ondersteuning in de gevangenis de kloof met de samenleving buiten de gevangenis zou kunnen verkleinen.

Naast het feit dat ICT-ondersteuning zorgt voor de verbetering van het onderwijs, op zich ook al een voordeel voor studenten, zijn er ook voordelen voor de studenten zelf. Zo verhoogt volgens Berger (2005, p. 111) de zelfstandigheid van een student bij het gebruik van internet. Dit komt doordat ze hun problemen zelf oplossen en de leerstof op eigen kracht aanleren. Internet stimuleert ook tot samenwerking en informatie-uitwisseling (Berger, 2005, p. 113). Zelfstandigheid zou voor het latere beroepsleven van pas kunnen komen, ook bij gedetineerden na hun vrijlating. Niet alleen zelfstandigheid kan van belang zijn in het beroepsleven maar ook de ICT-competenties op zich. Zo blijkt volgens de Europese Commissie dat 90% van de jobs in 2015 minimale ICT-competenties vereisen (2012, p. 95). Aangezien er in het beroepsleven verwacht wordt dat er gebruik kan gemaakt worden van ICT, is het van belang dat men deze ICT-competenties aangeleerd krijgt in het onderwijs.

Een belangrijke kanttekening die hierbij vermeld moet worden, is dat ICT-ondersteuning pas een meerwaarde wordt voor het onderwijs wanneer de leraren en lerarenopleiders gevormd worden en beschikken over ICT-vaardigheden (Karthikeyan, 2013, p. 4).

3.2. ICT-ondersteuning in het onderwijs aan gedetineerden

Zoals hierboven besproken werd, kan ICT een meerwaarde bieden aan het onderwijs in het algemeen. In de gevangenis is de stijgende trend rond digitalisering minder zichtbaar. Dit kan te wijten zijn de veiligheidsoverwegingen of de verouderde infrastructuren van sommige gevangenissen (Vlaamse Gemeenschap, 2015, p. 21). Een andere reden voor het beperkt ICT-gebruik is de perceptie dat toegang tot technologie een 'luke' is en luke strookt volgens de publieke opinie niet met het gevangenisregime (Hawley, Murphy & Souto-Otero, 2013, p. 34) Toch zou ICT-ondersteuning binnen het onderwijs in de gevangenis eveneens een meerwaarde kunnen bieden. Een van de belangrijkste redenen om ICT te gebruiken in de gevangenis, en dan vooral binnen het onderwijs, is wellicht het normaliseringsprincipe (supra). Door ICT te gebruiken binnen het onderwijs zou er al meer gelijkheid gecreëerd kunnen worden tussen het onderwijs buiten en binnen de gevangenis. Los daarvan, ICT-ondersteuning het onderwijs zou

in de gevangenis kunnen verbeteren, en vergemakkelijken en zorgt tevens voor een meerwaarde voor de gevangenen zelf.

ICT-ondersteuning kan ervoor zorgen dat het onderwijs binnen de muren van de gevangenis verbetert. Door het beschikbaar stellen van ICT in de gevangenis is het mogelijk om de thema's en onderwerpen i.v.m. de opleidingen te verbreden en dus meer diverse opleidingen aan te bieden. Op die manier kunnen er ook meer gevangenen aangesproken worden. Er zou verwacht kunnen worden dat door de verbreding van het aanbod er een aanzienlijke toename moet zijn van het personeel maar het ICT-gebruik zorgt er evenzeer voor dat dit niet nodig is. Door het gebruik van ICT is het onderwijs beter in staat is om zich aan te passen aan de behoeftes en de wensen van de gedetineerden en bestaat de mogelijkheid om gedetineerden op hun eigen tempo te laten werken waardoor het onderwijs beter afgestemd is op hun individuele behoeftes (LICOS, 2010, p. 5). Hawley et al. (2013, p. 34) komen evenzeer tot de vaststelling dat ICT-ondersteuning een mogelijkheid biedt om een meer op maat gesneden leertraject uit te stippelen voor de leerlingen. Het zou dus eventueel een oplossing zijn voor de heel uiteenlopende behoeftes van de gevangenen. Onderwijs voor gevangenen die veroordeeld zijn voor korte termijnstraffen is niet zo evident. ICT-ondersteuning zorgt voor de mogelijkheid om kortere opleidingen te geven voor korte termijn straffen maar ook om een opleiding verder te zetten wanneer ze nog niet afgerond is bij vrijlating of bij overplaatsing naar een andere instelling (LICOS, 2010, p. 5; Hawley et al., 2013, p. 34). Het is ook zo dat de toegang tot materialen verruimd worden tot materialen die anders nauwelijks verkregen kunnen worden in de gevangenis (LICOS, 2010, p. 5). Tenslotte kan het onderwijs ook meer up-to-date gesteld worden en in lijn met de behoeftes van de huidige arbeidsmarkt (LICOS, 2010, p. 5; Hawley et al., 2013, p. 34). ICT-ondersteuning zorgt dus voor de verbetering van het onderwijs in de gevangenis. Een verbetering van het onderwijs zou kunnen zorgen dat de meerwaarde van onderwijs (supra) meer en beter tot uiting komen.

Anderzijds kan ICT-ondersteuning in het onderwijs aan gedetineerden ook voordelen hebben voor de gedetineerden zelf. Zo werkt ICT-ondersteuning de motivatie van de gedetineerden in de hand. Dit komt doordat er een andere manier van leren gehanteerd wordt die aanzienlijk verschilt van het traditionele onderwijs die voor vele gedetineerden een negatieve connotatie heeft. LICOS (2010, p. 5) plaatst hierbij wel een kanttekening, namelijk dat ervaring vastgesteld heeft dat ICT op zichzelf, zonder voldoende begeleiding, een groot risico inhoudt op frustratie en mislukking. Dit bevestigt de eerdere kanttekening van Karthikeyan (2013, p. 4) die stelt dat ICT-ondersteuning pas een meerwaarde wordt voor het onderwijs wanneer de leraren en

lerarenopleiders gevormd worden en beschikken over de nodige ICT-vaardigheden. Het gebruik van ICT in het onderwijs zorgt ervoor dat gedetineerden leren werken met ICT en dus zo ICT-competenties verwerven. Deze competenties zouden steeds meer nodig kunnen zijn in zowel het professionele leven als in het privéleven. Het is namelijk zo dat de vrijheidsberovende straffen niet enkel zorgen voor fysieke isolatie van gevangenen maar ook voor digitale isolatie, wat bijzonder pijnlijk is in onze 'informatiesamenleving' (Barreiro-Gen & Novo-corti, 2015, p. 1172). Het is dus belangrijk voor de gedetineerden om ICT-competenties te leren in de gevangenis. Het zou er namelijk voor kunnen zorgen dat de kloof kleiner wordt tussen de samenleving binnen en buiten de muren van de gevangenis, wat de re-integratie van gedetineerden die vrijgelaten worden eventueel kan vergemakkelijken. De verkleining van de kloof wordt bevestigd door het Pipeline project. Dit project heeft als belangrijkste doelstelling om het onderwijs in de gevangenis te verbeteren door het beschikbaar stellen van ICT voor de leerlingen en de leerkrachten. Dit project is gebaseerd op de mening dat ICT de kloof verkleint tussen het leven in de gevangenis en het leven na detentie, door de gevangenen klaar te maken voor een wereld waar netwerken aanwezig zijn. Door het verkleinen van deze kloof zou men tot minder recidive kunnen komen (Behan, 2005, p. 305).

4. Het strategisch plan

De missie die de Vlaamse Regering op zich heeft opgenomen omtrent gedetineerden werd hierboven al impliciet vermeld namelijk: 'Het recht van alle gedetineerden en hun directe sociale omgeving op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening waarborgen, zodat ze zich kunnen ontplooiën in de samenleving' (Vlaamse gemeenschap, 2015, p 7). Eén van de initiatieven die de Vlaamse regering neemt om deze missie te doen slagen is het opstellen van een Strategisch plan. In het al eerder besproken decreet van 13 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, staat indirect vermeld dat er per legislatuur van de Vlaamse Regering een strategisch plan moet opgemaakt worden¹³. De bedoeling van de Vlaamse regering is om met het strategisch plan, is om de samenwerking tussen de verschillende betrokken beleidsdomeinen te versterken en te komen tot een meer integrale beleidsplanning, -uitvoering en -evaluatie. In dat strategisch plan staat aangegeven hoe de Vlaamse regering de organisatie van de hulp- en dienstverlening binnen de verschillende beleidsdomeinen zal vormgeven gedurende vijf jaar (Vlaamse Gemeenschap, 2015, p. 5). Dit gebeurt onder andere door het opstellen van doelstellingen. Het strategisch plan heeft niet tot

¹³ Art. 8 Decr. VI. 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, *BS* 11 april 2013, 22457.

doel om een volledig overzicht te bieden van alle activiteiten. Het bepaalt eerder een aantal prioritaire doelstellingen en acties die richting geven en inspiratie bieden voor de lokale gevangenis. Van de lokale gevangenis wordt verwacht dat ze een actieplan opstellen met behulp van de vermelde doelstellingen in het Strategisch plan (Vlaamse Gemeenschap, 2015, p.5).

In 2015 is het eerste strategische plan opgesteld sinds de goedkeuring van het nieuwe decreet die het opstellen ervan verplicht maakt. Het strategisch plan heeft een looptijd van vijf jaar (2015-2020). Het bevat een 19-tal doelstellingen die zo veel als mogelijk moeten bereikt zijn tegen 2020. Eén van die doelstellingen is dat tegen eind 2019 de digitalisering van onderwijs in de gevangenis in Vlaanderen en Brussel optimaal uitgebouwd moet zijn, rekening houdend met de justitiële context (Vlaamse Gemeenschap, 2015, p. 43).

5. Beleid evalueren

Om de effectiviteit van het strategisch plan na te gaan is het belangrijk om een beleidsevaluatie uit te voeren. Beleidsevaluatie is een cruciaal deel in het beleidsproces. Een beleid niet evalueren houdt een aantal risico's in. Wanneer beleid niet geëvalueerd wordt is er een risico dat beleid dat niet effectief is, toch blijft voortduren. Zonder die beleidsevaluatie zijn er dus geen mogelijkheden om het beleid eventueel te verbeteren, om geld te sparen of te investeren in ander, meer waardevol beleid, dat wel effectief is. En beleidsmakers kunnen evenzeer de verbeterde situatie niet toeschrijven aan hun beleid zonder een dergelijke evaluatie. De verbeterde situatie kan immers te danken zijn aan toeval of aan alternatief beleid dat effectiever is (HM Treasury, 2011, p. 13).

Vooraleer er kan geëvalueerd worden of de doelstellingen behaald zijn, is het belangrijk om de situatie te schetsen voor het beleid wordt uitgevoerd. De bestaande situatie moet grondig in kaart gebracht worden. In bepaalde gevallen is deze informatie al voorhanden, in andere gevallen moet er mogelijk nog informatie verzameld worden (Swanborn, 2007, p. 37). Wanneer men de doelstelling rond digitalisering van het onderwijs in de gevangenis wilt evalueren in 2020 is het dus belangrijk om na te gaan hoe de situatie op het vlak van digitalisering is op dit moment. Alleen dan kan men besluiten of de situatie in 2020 verbeterd is. Dit soort van onderzoek kan een nulmeting worden genoemd.

Bij de nulmeting zou het belangrijk kunnen zijn om de situatie rond digitalisering in het onderwijs, te schetsen zowel binnen als buiten de gevangenis. Dit kan van belang zijn omdat zo het verschil tussen de beide situaties kan weergegeven worden. Voor het latere

evaluatieonderzoek is het de bedoeling dat het verschil tussen beide situaties kleiner geworden is; dat zou erop wijzen dat de digitalisering verbeterd is in het onderwijs in de gevangenis, terwijl dat de digitalisering binnen het onderwijs buiten de gevangenis ook verbeterd is. Dit zou betekenen dat het niet belangrijk is of de digitalisering van het onderwijs aan gedetineerden verbeterd is maar dat het verschil rond ICT-ondersteuning in het onderwijs binnen de gevangenis meer gelijkgesteld wordt aan onderwijs buiten de gevangenis en dus het verschil tegen 2020 kleiner geworden is.

Deel 2: Probleemstelling

Uit bovenstaande literatuur blijkt dat hulp- en dienstverlening in de gevangenis, en dan meer bepaald het onderwijs, een meerwaarde bieden op diverse vlakken. Daarom is het van belang dat er voldoende middelen beschikbaar zijn voor de verdere uitbouw van onderwijs aan gedetineerden. Uit het literatuuroverzicht komt naar voor dat ICT-ondersteuning het onderwijs eventueel zou kunnen verbeteren. Om die reden formuleerde de Vlaamse Regering in het strategisch plan de doelstelling omtrent de verdere uitbouw van de digitalisering van het onderwijs aan gedetineerden. Eén van de manieren om na te gaan of die doelstelling wel degelijk behaald is, is het uitvoeren van een evaluatieonderzoek. Om later het beleid te evalueren is het noodzakelijk om op voorhand een nulmeting uit te voeren zodat er een basis tot vergelijking is. Het doel van het onderzoek is dan ook om de digitalisering van zowel het volwassenenonderwijs binnen als buiten de gevangenis in kaart te brengen. Vervolgens worden deze twee situaties met elkaar vergeleken zodat eventuele verschillen aan het licht kunnen komen en hoe groot ze precies zijn. Dit verschil zou in de toekomst idealiter moeten verkleinen en vastgesteld kunnen worden.

Het is evenzeer interessant om de tevredenheid van OC's en mogelijke verbeteringen omtrent digitalisering van het onderwijs in de gevangenis te onderzoeken. Dit zou eventueel meegenomen kunnen worden naar toekomstig beleid.

Uit bovenstaande kunnen de volgende onderzoeksvragen geformuleerd worden:

- 1. Hoe zit het met de digitalisering van het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis?**
 - 1.1. Wat is er aanwezig qua ICT-ondersteuning?
 - 1.2. Wat wordt er effectief gebruikt qua ICT-ondersteuning door leerkrachten en cursisten?
- 2. Hoe zit het met de digitalisering van het volwassenenonderwijs binnen de gevangenis?**
 - 2.1. Wat is er aanwezig qua ICT-ondersteuning?
 - 2.2. Wat wordt er effectief gebruikt qua ICT-ondersteuning door leerkrachten en cursisten?
- 3. Zijn er verschillen tussen het volwassenenonderwijs binnen en buiten de gevangenis op vlak van digitalisering?**
 - 3.1. Hoe groot zijn de verschillen?
 - 3.2. Waar situeren de verschillen zich?

Deel 3: Onderzoeksopzet

Na het opstellen van de onderzoeksvragen is het uiteraard belangrijk om een methode te zoeken die poogt een antwoord te bieden op deze vragen. De gebruikte methode tijdens het onderzoek is hieronder gedetailleerd uitgeschreven. Zo is er hoofdzakelijk gekozen voor een kwantitatieve aanpak. Het is namelijk de bedoeling om een algemeen beeld te schetsen van de digitalisering van het onderwijs binnen en buiten de gevangenis. Dit biedt onder meer de mogelijkheid om eventuele verschillen tussen de digitalisering van het onderwijs binnen en buiten de gevangenis vast te stellen. Door een bredere, kwantitatieve aanpak te gebruiken is het makkelijker om de situatie binnen de gevangenis te vergelijken met die van buiten de gevangenis maar evenzeer om de huidige situatie naast de situatie van 2020 te plaatsen. Een kwantitatieve aanpak zorgt voor een breder beeld dat representatief kan zijn voor een grote onderzoekspopulatie (Bijleveld, p. 150, 2009), namelijk de organisatie van alle volwassenenonderwijs binnen en buiten de gevangenissen in Vlaanderen en Nederlandstalig Brussel. Het is wel zo dat deze aanpak geen bepaalde meningen in de diepte kan bekijken en geen oog heeft voor nuancering. Om toch meer diepgang en nuance in de resultaten te leggen is er eveneens geopteerd voor een aanvullende kwalitatieve aanpak (Beyens & Tournel, 2010, p. 229).

Voor het kwantitatieve deel is er gekozen om vragenlijsten af te nemen. De antwoordcategorieën van een kwantitatieve vragenlijst liggen doorgaans vast. Om die reden is het van belang om voor het opstellen van deze enquêtes, via een kwalitatieve aanpak, zicht te krijgen op wat allemaal aanwezig kan zijn aan ICT-ondersteuning in het volwassenenonderwijs. Hierdoor is er de mogelijkheid om de opties rond ICT-ondersteuning zo breed als mogelijk te categoriseren. Er is hierbij niet gekozen voor focusgroepen omdat die vooral gericht zijn op de interactie tussen verschillende individuen en dit zou geen meerwaarde bieden aan het onderzoek (Vander Laenen, 2010, p. 234). Ook een participerend onderzoek is uitgesloten aangezien dit veel tijd vergt en waardoor het voor deze studie evenzeer geen meerwaarde biedt (Zaitch, Mortelmans & Decorte, 2010, p. 283). Wel gaat de voorkeur uit naar een semigestructureerde face-to-face interview vermits dit ruimte geeft voor spontaniteit en flexibiliteit (Beyens & Tournel, 2010, p. 207). Het interview is afgenomen van een projectbegeleider van Toll-Net. Toll-Net zorgt voor de implementatie van kwaliteitsvol e-leren en het promoten, stimuleren en ondersteunen van gecombineerd leren in het volwassenenonderwijs (Bernaerts, 2015). De respondent zou een beter zicht kunnen hebben op wat er aanwezig is op vlak van ICT-ondersteuning in het onderwijs buiten de gevangenis. Het is een bewuste keuze om de opties rond ICT-ondersteuning te bevragen voor het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis. Dit

om de simpele reden dat er hoogstwaarschijnlijk meer ICT-ondersteuning voor handen is in het onderwijs buiten de gevangenis dan binnen de gevangenis. In het interview is er eenvoudigweg gevraagd naar de aanwezige ICT-ondersteuning en is er ook gepolst naar de situatie op vlak van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis.

Aan de hand van het interview met de projectleider van Toll-Net is er een vragenlijst opgesteld. De enquête peilt naar de aanwezigheid en gebruik van ICT-ondersteuning zoals computerklas laptop, tablet, beamer, smartbord, cd-speler, dvd-speler, USB-stick, pointer, digitale leeromgeving (moodle, smartschool, ...), open en beperkt internet. Hierbij is om praktische redenen gekozen voor een online vragenlijst. Het is namelijk zo dat er respondenten bevroegd zijn over heel Vlaanderen en Brussel. De vragenlijsten zijn verstuurd naar onderwijscoördinatoren, directieleden van CVO's of CBE's en leerkrachten. Over alle 19 Vlaamse en Brusselse gevangenissen bevinden zich 15 onderwijscoördinatoren, die allemaal bevroegd zijn over de huidige toestand van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. Het is belangrijk om voor ogen te houden dat de online vragenlijsten ingevuld moeten zijn per gevangenis en niet per OC. Dit komt omdat een aantal onderwijscoördinatoren in twee verschillende gevangenissen tewerkgesteld zijn of doordat er in een aantal gevangenissen twee onderwijscoördinatoren tewerkgesteld zijn. Voor de directieleden van CVO's en CBE's zijn de scholen bevroegd die opleidingen aanbieden in een gevangenis. Bij de leerkrachten is ervoor gekozen om al diegene die op dit moment lesgeven in de gevangenis te bevroegen. De meeste leerkrachten geven ook les in het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis waardoor vergelijking mogelijk wordt. De reden om OC's en directieleden van CVO's en CBE's te bevroegen is omdat ze hoogstwaarschijnlijk beter op de hoogte zijn van de aanwezigheid van ICT-ondersteuning terwijl de leerkrachten een beter zicht kunnen hebben op het effectieve gebruik ervan. Door de beperkte tijd die voorhanden was voor dit onderzoek is ervoor gekozen om cursisten niet te bevroegen. Voor toekomstig onderzoek zou dit zeker interessant kunnen zijn om cursisten te bevroegen over de digitalisering van het onderwijs. In de vragenlijst is er voor het gebruik een onderscheid gemaakt tussen door leerkrachten en cursisten. Uiteraard hebben de cursisten beter zicht op wat ze gebruiken tijdens de lessen dan OC's, directieleden van scholen of leerkrachten.

Een beperking van kwantitatief onderzoek is dat de resultaten zeer oppervlakkig zijn en dat het voor weinig tot geen nuancering zorgt. Om meer diepgang en nuance te leggen in de kwantitatieve resultaten is er geopteerd om een aantal interviews af te nemen, met name van OC's. De semigestructureerde interviews zijn afgenomen van drie OC's, namelijk de OC van

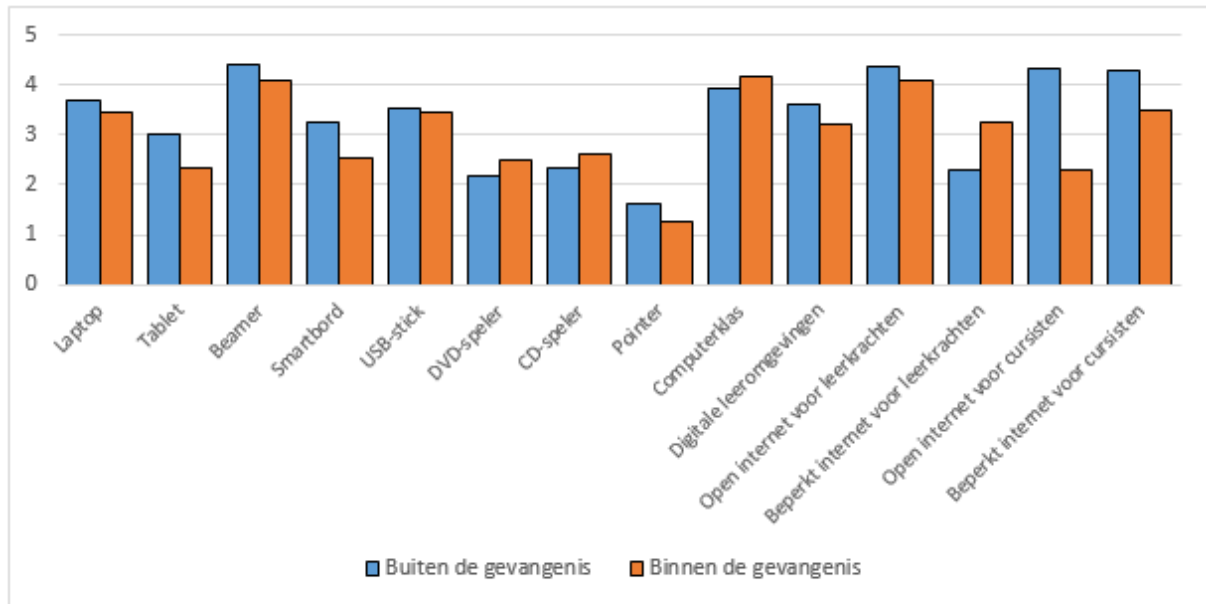
Merksplas, Beveren en Vorst/Sint-Gillis. Beveren is de gevangenis die het verste staat op vlak van digitalisering, Vorst/Sint-Gillis staat er het slechtste voor en Merksplas zit er wat tussenin. Er is hen gevraagd naar tevredenheid over de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis en wat ze graag zouden veranderd zien over vijf jaar. Deze nuancering kan een meerwaarde bieden voor het toekomstig beleid inzake de verdere uitbouw van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. De interviews zijn afgenomen na het doorsturen van de vragenlijsten. Voor toekomstig onderzoek is het eventueel aangeraden om deze interviews te laten doorgaan voor het opstellen van de vragenlijsten. Op die manier kan er rekening gehouden worden met wat de OC's zien als digitalisering van het onderwijs.

Deel 4: Onderzoeksresultaten

Na het uitvoeren van het onderzoek en de data geanalyseerd te hebben, is er gekomen tot volgende resultaten die hieronder gedetailleerd beschreven zijn. Deze resultaten trachten een antwoord te bieden op de eerder geformuleerde onderzoeksvragen. Zo poogde het onderzoek ten eerste een beeld te schetsen van de digitalisering van het volwassenenonderwijs zowel binnen als buiten de gevangensmuren. Dit gebeurde hoofdzakelijk door na te gaan wat er aanwezig is en wat er gebruikt wordt aan ICT-ondersteuning. Na beide situaties geschetst te hebben doet de mogelijkheid zich voor om deze twee situaties met elkaar te vergelijken om op die manier na te gaan of er verschillen zijn op vlak van digitalisering van het onderwijs en hoe groot deze verschillen dan wel zijn. Volgende resultaten zijn gebaseerd op antwoorden van 84 respondenten waaronder 37 diverse scholen en alle 19 Vlaamse en Brusselse gevangenissen. Bij de scholen gaat het meer bepaald over 16 directieleden en 53 leerkrachten. Voor de respondenten die de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis hebben geschetst, gaat het over 12 onderwijscoördinatoren en 56 leerkrachten. Opvallend hierbij is dat bij de optelling van de respondenten er meer respondenten bekomen dan het effectieve aantal van 84. Dit is simpelweg te verklaren omdat de meeste van de leerkrachten die de vragenlijst ingevuld hebben zowel lesgeven binnen de gevangenis als buiten de gevangenis. Evenzeer belangrijk om te vermelden is dat de onderwijscoördinatoren de vragenlijst hebben ingevuld per gevangenis waardoor het aantal gevangenissen niet overkomen met het aantal onderwijscoördinatoren. Voor een aantal gevangenissen en scholen zijn de vragenlijsten niet ingevuld door onderwijscoördinatoren of directieleden. Hierbij zijn enkel de antwoorden van de leerkrachten voor handen. Omgekeerd is dit ook het mogelijk, namelijk dat enkel de antwoorden van de directieleden en onderwijscoördinatoren beschikbaar zijn voor bepaalde scholen of gevangenissen.

1. Waarde ICT-ondersteuning?

Het belangrijkste doel van dit onderzoek is het bepalen van eventuele verschillen in digitalisering van het onderwijs binnen en buiten de gevangenis. Het is echter van belang om eerst na te gaan welke waarden de respondenten geven aan de diverse ICT-ondersteuning. Elk element van de ICT-ondersteuning een waardering geven naargelang zijn belang in aanwezigheid en gebruik, biedt de mogelijkheid om bij de beschrijving van de resultaten elk van deze ICT-ondersteuning evenredig te laten doorwegen.

Grafiek I: Waardering per ICT-ondersteuning (N=84)

In grafiek I zijn de gemiddelde waarden weergegeven per ICT-ondersteuning. Er is bewust gekozen om de waarden voor het onderwijs binnen en buiten de gevangenis afzonderlijk te berekenen, om de eenvoudige reden dat er in de gevangenis andere prioriteiten kunnen liggen op vlak van ICT-ondersteuning dan in het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis. Deze manier van berekenen kan leiden tot extra bevindingen, die op hun beurt belangrijk kunnen zijn voor het toekomstig beleid. Beleidsverantwoordelijken krijgen hierdoor een duidelijk overzicht waar precies de noden liggen in de gevangenis en waar dus eer in geïnvesteerd dient te worden.

Uit de meer overzichtelijke grafieken (zie bijlage I, grafiek 1 en 2) kunnen een aantal resultaten opgetekend worden. Respondenten die tewerkgesteld zijn in het onderwijs buiten de gevangenis hechten het meeste belang aan een beamer. Wat het internet betreft, is er waar te nemen dat De respondenten veel belang hechten voor hun cursisten aan zowel open als beperkt internet terwijl ze voor leerkrachten meer belang hechten aan open internet dan aan beperkt internet. Daarnaast hechten ze ook minder belang aan het gebruik van cd- of dvd-speler en een pointer.

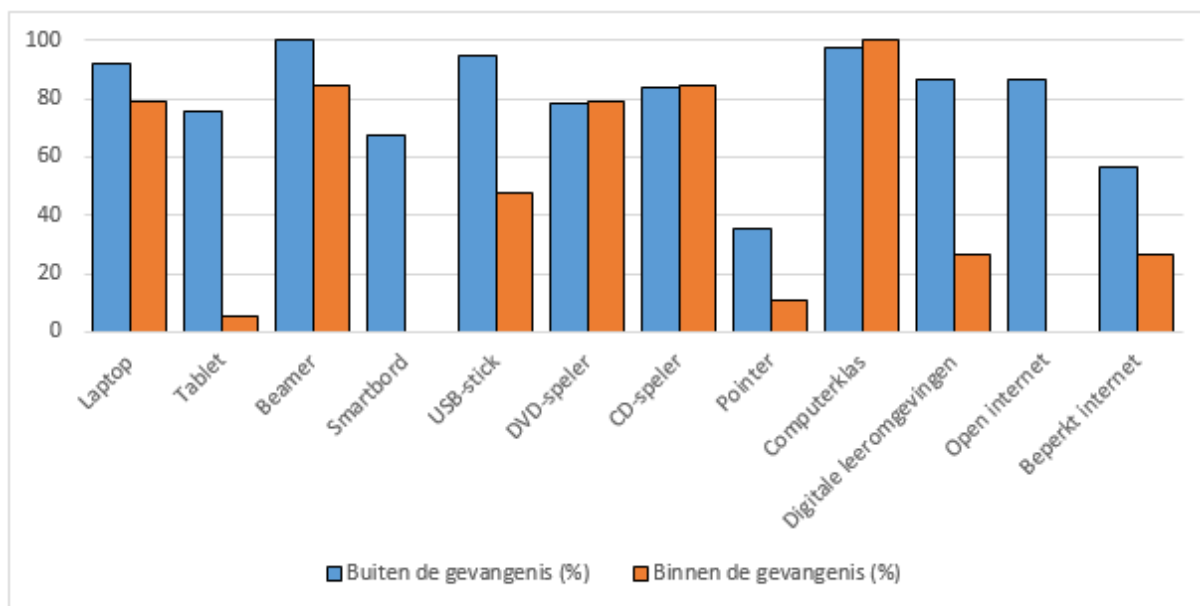
De respondenten die instaan voor het onderwijs binnen de muren van de gevangenis hechten evenzeer veel belang aan een beamer en open internet voor leerkrachten maar de computerklas heeft hier de hoogste prioriteit. De pointer daarentegen is binnen de gevangenis de ICT-ondersteuning waar het minste vraag naar is.

Hieruit kan men concluderen dat zowel binnen als buiten de gevangenis dezelfde ICT-ondersteuning belangrijk zijn op enkele uitzonderingen na. De overeenkomsten komen voornamelijk voort uit het feit dat veel van de bevraagde leerkrachten werkzaam zijn in de twee systemen. Eén van de uitzonderingen is het open internet voor cursisten dat voor lesgevers binnen de gevangenis beduidend veel minder van belang is dan in de buitenwereld. Het omgekeerde doet zich voor bij beperkt internet voor leerkrachten. Binnen de gevangenis is beperkt internet de vierde belangrijkste verzuchting terwijl het voor leerkrachten buiten de gevangenis pas op de derde laatste plaats komt.

2. Aanwezigheid ICT-ondersteuning in volwassenenonderwijs

Om een beeld te schetsen van de digitalisering van het volwassenenonderwijs is er als eerste nagegaan wat er momenteel aanwezig is aan ICT-ondersteuning zowel voor het onderwijs binnen als buiten de gevangenis. Dit biedt de mogelijkheid om beide situaties met elkaar te vergelijken en eventuele verschillen te detecteren.

Deze data-analyse gebeurde op basis van de deelnemende scholen. Door enkel te focussen op de scholen wordt er vermeden dat scholen met veel respondenten (directieleden en leerkrachten) zwaarder doorwegen in de eindresultaten. De analyse startte met het samenvoegen van alle directieleden en leerkrachten, tewerkgesteld in één school. Bij het vergelijken van de antwoorden is het echter opmerkelijk dat respondenten onderling uiteenlopende antwoorden gaven. Een voorbeeld hiervan is dat een respondent aangaf dat een bepaald object niet aanwezig is in de betreffende inrichting terwijl een andere respondent dan weer aangaf dat het wel aanwezig is. Bij de verdere analyse is ervan uitgegaan dat als één iemand aangaf dat een bepaalde ICT-ondersteuning aanwezig is, dit ook effectief zo is. Wanneer een respondent eigen ICT-materiaal gebruikt, is dit meegerekend bij aanwezigheid. In het verdere onderzoek is namelijk nagegaan hoeveel procent van het aanwezige materiaal gebruikt wordt. Aangezien iets aanwezig moet zijn om het te kunnen gebruiken, is het noodzakelijk dat eigen ICT-materiaal meetelt als aanwezig. Voor het onderwijs binnen de gevangenis gebeurde de analyse evenzeer op het niveau van de gevangenis en niet op niveau van onderwijscoördinatoren en leerkrachten.

Grafiek II: Aanwezigheid van ICT-ondersteuning voor onderwijs binnen en buiten de gevangenis (N=84)

Grafiek II geeft de aanwezigheid weer van ICT-ondersteuning binnen en buiten de gevangenis. Hieruit kan men afleiden dat in het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis in elke bevraagde school een beamer aanwezig is en dat 97 % ervan uitgerust is met een computerklas. De pointer met 35% is het minst vertegenwoordigd. Zoals eerder vermeld is het eigen ICT-materiaal desgevallend meegerekend als aanwezig. De directieleden en leerkrachten nemen zowel pointers (15%), tablets (7%), USB-sticks (6%) als dvd-spelers (3%) mee van thuis. Dit betekent dat gemiddeld 6% van het aanwezige materiaal niet aan de school toebehoort.

Bij het onderwijs aan gedetineerden is het opmerkelijk dat alle Vlaamse en Brusselse gevangenissen uitgerust zijn met een computerklas. Ook cd-spelers en beamers (elk 84%) zijn er aanwezig evenals laptops en dvd-spelers (elk 79%). USB-stick is met 47% slechts nauwelijks in de helft van de gevangenissen aanwezig terwijl beperkt internet en digitale leeromgevingen maar in een vierde van de gevangenissen aanwezig is (26%). Ook in het onderwijs aan gedetineerden worden ICT-materiaal van thuis meegebracht. Opvallende conclusie is dat er in de gevangenissen zelf geen tablets aanwezig zijn maar dat er enkel eigen materiaal gebruikt wordt. USB-stick (56%), pointers (50%), laptops (20%) en cd-spelers (6%) maken eveneens een groot deel uit van eigen ICT-materiaal. Bijgevolg is 29% van de aanwezige ICT-ondersteuning in de gevangenissen eigendom van de onderwijscoördinator of leerkrachten en niet voorhanden in de gevangenis zelf.

Uit grafiek II kan men eveneens vaststellen dat er over het algemeen minder ICT-ondersteuning voorhanden is in de gevangenissen in vergelijking met het volwassenenonderwijs in de bredere samenleving. Indien het aanwezige ICT-materiaal in het onderwijs buiten de gevangenis gelijkgesteld wordt aan 100% kan men concluderen dat er in verhouding in de gevangenissen zelf slechts iets meer dan de helft (54%) ICT-materiaal voorhanden is. Ter verduidelijking: hoe hoger dit cijfer ligt, hoe kleiner het verschil. De doelstelling, geformuleerd in het strategisch plan, beoogt het verschil op vlak van digitalisering in het onderwijs binnen en buiten de gevangenis te minimaliseren binnen vijf jaar. Voor het verkrijgen van dit percentage zijn de eerder besproken waarden (grafiek I) vermenigvuldigd met het procent aanwezigheid (grafiek II) en dit voor het onderwijs binnen en buiten. Vervolgens werd een gemiddelde genomen van de verhouding tussen binnen en buiten bij alle bevroagde ICT-ondersteuning samen. Hierbij moet er echter rekening gehouden worden met de relativiteit van die 54% vermits er een aanzienlijk verschil is tussen het gebruik van eigen ICT-materiaal binnen en buiten de gevangenis waardoor er een vertekend beeld gecreëerd wordt en de verschillen in feite nog groter zijn. Dit percentage ligt hoger dan de verwachtingen. Een mogelijke verklaring voor het kleine verschil kan te wijten zijn aan het hoge gebruik van eigen ICT-materiaal. Voor het detentieonderwijs wordt meer ICT-materiaal meegenomen van thuis in vergelijking met het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis. Daarnaast kan het evenzeer zo zijn dat het volwassenenonderwijs op vlak van ICT-ondersteuning overschat wordt en dat ze niet zo ver staan op gebied van digitalisering dan verwacht.

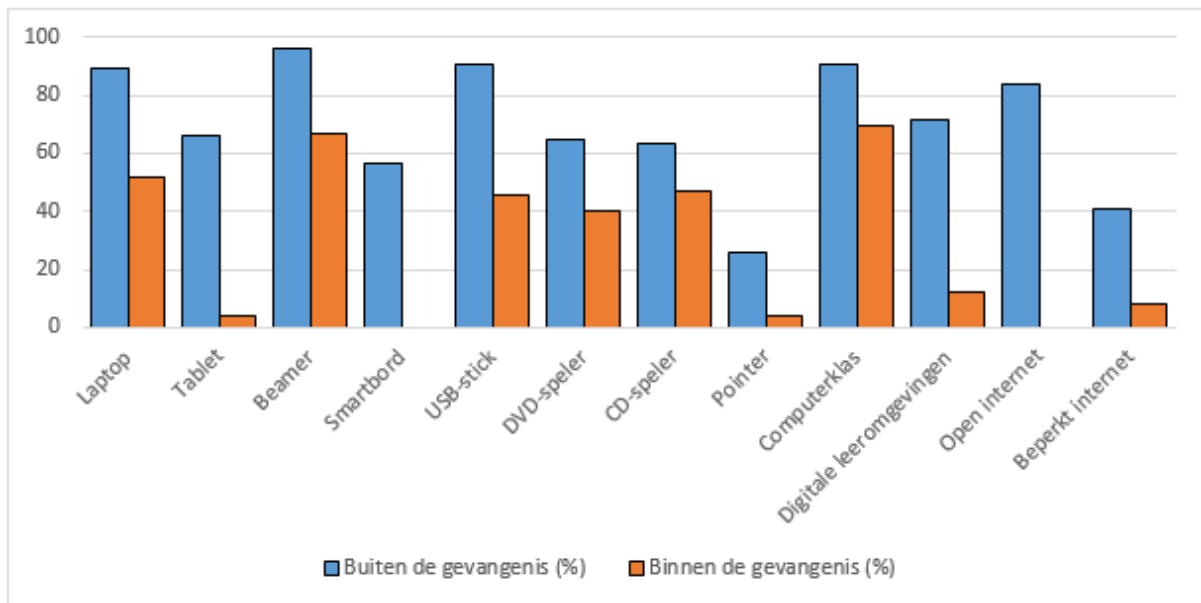
Het grootste verschil is waar te nemen bij tablets waarvan er weinig tot geen beschikbaar zijn in de gevangenis en in geen enkele Vlaamse of Brussel gevangenis is er een smartbord of toegang tot open internet aanwezig.

3. Effectief gebruik ICT-ondersteuning in volwassenenonderwijs

Het is niet omdat er een bepaalde ICT-ondersteuning aanwezig is, dat zowel leerkrachten als cursisten er ook effectief gebruik van maken. Vandaar dat het belangrijk is om te kijken naar het werkelijke gebruik. Deze analyse gebeurde op niveau van directieleden/onderwijscoördinatoren en leerkrachten. Er is aan de respondenten gevraagd hoe vaak ze de ICT-ondersteuning gebruiken voor het onderwijs waarbij ze ‘nooit’, ‘soms’, ‘vaak’, ‘altijd’ en ‘geen idee’ konden antwoorden. De antwoorden ‘soms’, ‘vaak’ en ‘altijd’ vallen voor verdere analyse onder ‘gebruiken maken van deze ICT-ondersteuning’ terwijl ‘nooit’ valt onder ‘geen gebruiken maken van’. Ook hier is ervoor gekozen om de situatie binnen en buiten in kaart te brengen om zodoende de eventuele verschillen te achterhalen, hoe groot deze dan zijn en waar ze zich situeren.

3.1. Gebruik door leerkrachten

Om te beginnen wordt het gebruik van ICT-ondersteuning door leerkrachten nagegaan.

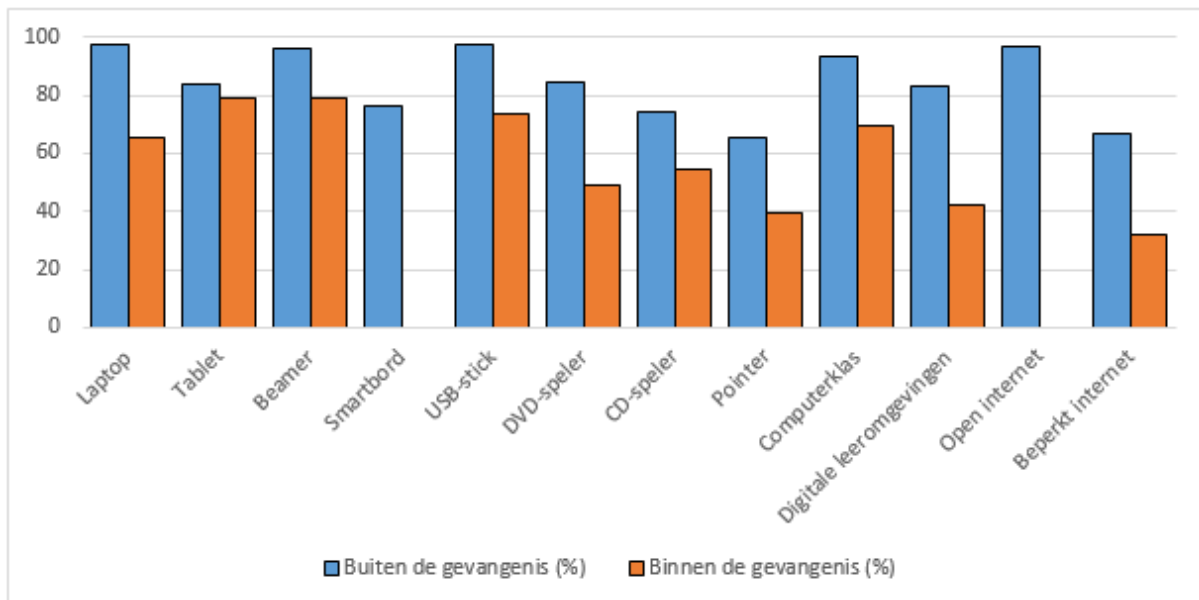

Grafiek III: Effectief van ICT-ondersteuning door leerkrachten voor het onderwijs binnen en buiten de gevangenis (N=84)

Uit grafiek III is af te leiden dat leerkrachten buiten de gevangenis het meest gebruik maken van een beamer (96%), computerklas en USB-stick (91%), laptop (89%) en open internet (84%). Beperkt internet (41%) en pointer (26%) maken daarentegen minder deel uit van het gebruik. De aanwezigheid van open internet zou een verklaring kunnen zijn voor het lage gebruik van beperkt internet. Binnen de gevangenis zijn de computerklas (69%) en beamer (67%) de meest courante gebruikte ICT-ondersteuning. Ongeveer de helft van de leerkrachten

hier maakt gebruik van een laptop (51%), cd-speler (47%), USB-stick (46%) en dvd-speler (40%). Daar staat tegenover dat digitale leeromgevingen (13%), beperkt internet (8%), tablet en pointer (4%) sterk in de minderheid zijn. Aangezien toegang tot open internet en smartbord niet aanwezig zijn in de gevangenis worden deze ook niet gebruikt door de leerkrachten.

Het effectieve gebruik door leerkrachten binnen de gevangenis bedraagt slechts 38% van het gebruik in het onderwijs buiten de gevangenis. Om de doelstelling van het strategisch plan te behalen, moet het verschil binnen vijf jaar lager liggen. Het is belangrijk om na te gaan waar de verschillen exact situeren tussen binnen en buiten. Opvallend is dat elke ICT-ondersteuning minder gebruikt wordt door leerkrachten binnen de gevangenis. De grootste verschillen zijn waar te nemen voor tablets (66%-4%), smartbord (57%-0%), digitale leeromgevingen (72%-13%) en internet (84%-0%).

Grafiek IV: Effectief gebruik door leerkrachten in verhouding tot aanwezigheid van ICT-ondersteuning voor het onderwijs binnen en buiten de gevangenis (N=84)

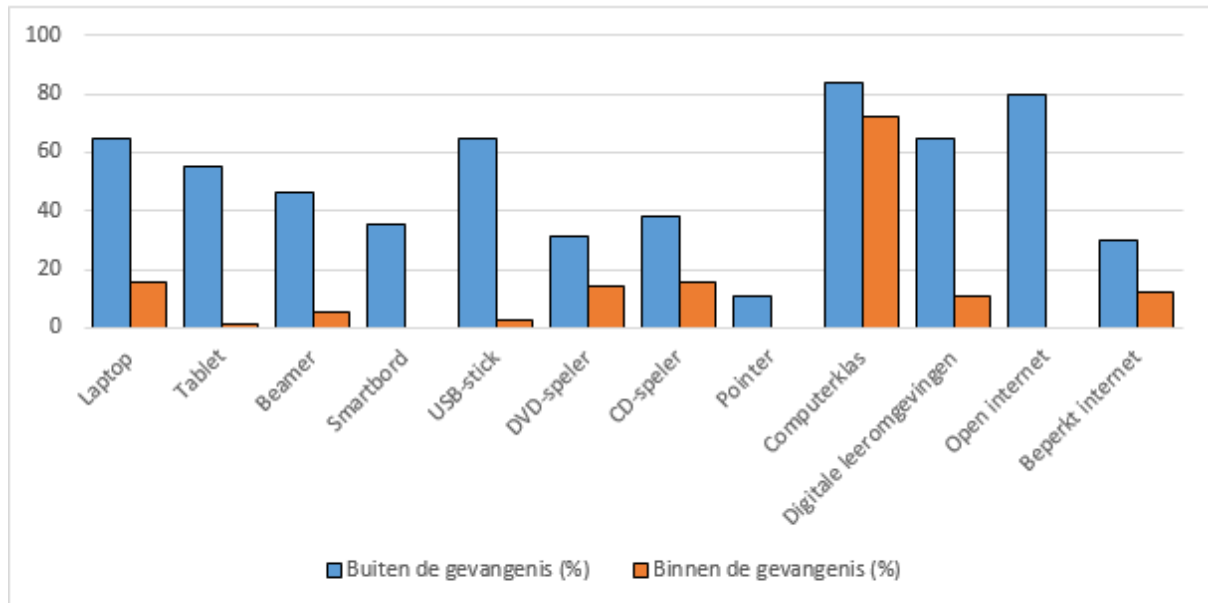
Om een ICT-ondersteuning te kunnen gebruiken is het uiteraard noodzakelijk dat het aanwezig is. Dat bepaalde ‘tools’ niet of nauwelijks aanwezig zijn, zou een belangrijke verklaring kunnen zijn voor het lage gebruik ervan. Het is dus eveneens noodzakelijk om de verhouding aanwezigheid - gebruik in kaart te brengen. Zo is in grafiek IV weergegeven hoeveel % van de leerkrachten effectief gebruik maken van de aanwezige ICT-ondersteuning zowel voor onderwijs binnen als buiten de gevangenis. Bij alle ICT-ondersteuning ligt het gebruik bij beschikbaarheid, binnen de gevangenis opmerkelijk lager. De grootste verschillen liggen voornamelijk bij het gebruik van laptops (97%-65%), digitale leeromgevingen (83%-42%),

dvd-speler (**84%-49%**) en beperkt internet (**67%-32%**). Smartbord en open internet zijn de grote afwezig in het detentieonderwijs waardoor het gebruik ook onbestaande is. Om deze reden is de verhouding aanwezigheid/gebruik door leerkrachten 0%. Volgens de respondenten ligt de oorzaak van het weinig of nooit gebruik van aanwezige ICT-ondersteuning in het feit dat het administratief veel werk vraagt om bijvoorbeeld een laptop in de gevangenis te brengen. Een aantal respondenten gaf ook aan dat bepaalde ICT-ondersteuning niet nodig is voor hun lessen of dat deze ‘ouderwets’ zijn. Een cd of dvd afspelen kan bijvoorbeeld ook met een laptop. Er zijn ook ICT-ondersteuning van waarvan de respondent aangeeft dat het niet gekend is zoals een pointer.

Voor deze resultaten werden de antwoorden van leerkrachten en directieleden/OC's samengeteld. Indien de antwoorden opgedeeld worden in antwoorden van leerkrachten enerzijds en antwoorden van directieleden/OC's anderzijds, kan gesteld worden dat de OC's het gebruik van ICT-ondersteuning hoger inschatten dan de leerkrachten. Dit in tegenstelling tot het onderwijs buiten de gevangenis waar de directieleden het gebruik net lager inschatten. Men zou kunnen concluderen dat directieleden en OC's een minder goed zicht hebben op het werkelijke gebruik van ICT-ondersteuning door lesgevers (cfr. Bijlage 1, grafiek 3 en 4).

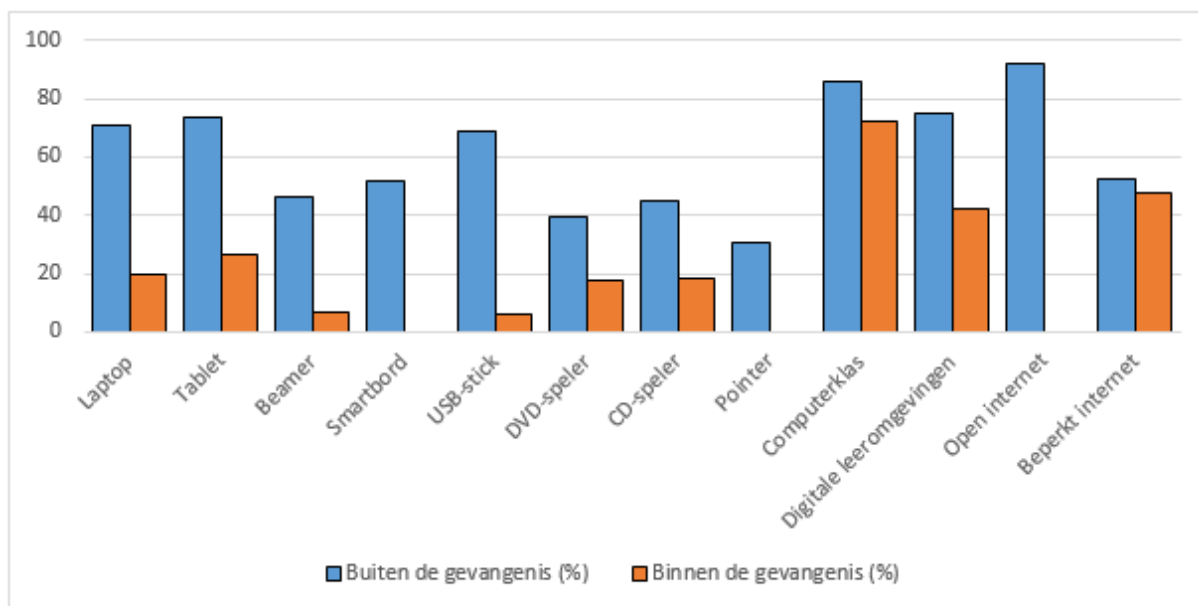
3.2. Gebruik door cursisten

Niet enkel leerkrachten kunnen gebruik maken van ICT-ondersteuning maar ook de cursisten.

Grafiek V: Effectief gebruik van ICT-ondersteuning door cursisten voor het onderwijs binnen en buiten de gevangenis (N=84)

In bovenstaande grafiek is het gebruik van de cursisten weergegeven. De cursisten die les volgen in het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis maken vooral gebruik van de computerklassen (84%) en open internet (80%) en wordt de pointer (11%) het minst vaak gehanteerd, net zoals bij de leerkrachten. Uit deze bevraging blijkt ook dat binnen de gevangenis geen enkel middel door meer dan 20% van de studerende gedetineerden gebruikt wordt met uitzondering van de computerklas (72%). De duidelijk zichtbare kloof tussen het gebruik door leerkrachten en cursisten, is mogelijk te wijten aan het feit dat de hier bevrage ICT-ondersteuning enkel gebruikt worden om les te geven. Er is niet alleen een duidelijk verschil waar te nemen tussen het gebruik door leerkrachten en cursisten maar evenzeer tussen cursisten onderling. Het verschil tussen het gebruik door de cursisten binnen de gevangenis en daarbuiten is omgerekend in percentage gelijk aan 23%.

Grafiek VI: Effectief gebruik door cursisten in verhouding tot aanwezigheid van ICT-ondersteuning voor het onderwijs binnen en buiten de gevangenis (N=84)

Ook bij de cursisten is de verhouding nagegaan tussen de aanwezigheid van ICT-ondersteuning en het gebruik ervan. In grafiek VI is weergegeven hoeveel procent van de cursisten gebruik maakt van de aanwezige ICT-ondersteuning. Over het algemeen maken de cursisten in het onderwijs buiten de gevangenis meer gebruik van de aanwezige ICT-ondersteuning dan binnen de gevangenis. Alhoewel er een aantal ICT-ondersteuning zijn die op vlak van gebruik die niet veel verschillen zoals een computerklas (86%-72%) en beperkt internet (52%-48%).

Bij de vergelijking tussen de antwoorden van de leerkrachten en de OC's/directieleden over het gebruik door cursisten, valt er hetzelfde waar te nemen als bij het gebruik door leerkrachten. OC's schatten het gebruik hoger in terwijl directieleden het lager inschatten dan leerkrachten (cfr. Bijlage I, grafiek 5 en 6)

Deel 5: Besluit

In het strategisch plan 2015-2020 voor hulp- en dienstverlening aan gedetineerden staat geformuleerd dat de digitalisering van het onderwijs verder uitgebouwd dient te worden. Om tegen de einddatum in 2020 een evaluatieonderzoek te kunnen uitvoeren is het noodzakelijk om de huidige situatie in kaart te brengen. Het onderzoek dat in deze paper werd geanalyseerd, dient dan ook als uitgangspunt. Het strategisch plan heeft niet enkel de intentie om de digitalisering van het onderwijs verder uit te bouwen maar evenzeer om de digitale kloof met het onderwijs buiten de gevangenis te verkleinen. Om eventuele verschillen op te sporen was het eveneens noodzakelijk om de situatie binnen en buiten de gevangenis met elkaar te vergelijken.

Uit het onderzoek blijkt dat er wel degelijk een verschil is wat betreft ICT-ondersteuning in het onderwijs binnen de gevangenis en daarbuiten. Zowel bij aanwezigheid van ICT-ondersteuning als bij het gebruik ervan, worden grote verschillen opgetekend. Zo is uit dit onderzoek naar voor gekomen dat in verhouding tot het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis slechts de helft (54%) aan ICT-ondersteuning voorhanden is binnen de gevangenissen. Dit verschil is weliswaar kleiner dan verwacht. Er werd aangenomen dat het onderwijs binnen de gevangenis meer achterstand had op vlak van digitalisering. Dit is eventueel te verklaren door het feit dat leerkrachten binnen de gevangenis vaker gebruik maken van eigen ICT-materiaal. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat het volwassenenonderwijs buiten de gevangenis overschat wordt en dat zij eveneens een achterstand oplopen op alle nieuwe ontwikkelingen op vlak van digitalisering. Ook met betrekking tot het gebruik van ICT-ondersteuning is er een verschil te noteren. Wanneer er minder ICT-ondersteuning aanwezig is, is het ook logisch dat het gebruik ervan lager ligt. Vergeleken met de situatie buiten, gebruikt binnen de gevangenis slechts 38% van de leerkrachten en 23% van de cursisten de ICT-ondersteuning. Dat cursisten minder gebruik maken van de faciliteiten kan te wijten zijn aan het feit dat de bevroegde ICT-ondersteuning vooral materiaal is voor de lesgever. Om de doelstelling omtrent de verdere uitbouw van het onderwijs te bereiken is het noodzakelijk dat de percentages van aanwezigheid en gebruik van ICT-ondersteuning tegen eind 2019 hoger liggen. Om het kort samen te vatten is de digitale kloof tussen het detentieonderwijs en het volwassenenonderwijs in de bredere

De voornaamste kritische bedenking bij dit onderzoek is de oppervlakkigheid van de resultaten. Op diverse vlakken zijn er verschillen waar te nemen tussen beide domeinen maar de reden achter de verschillen zijn niet gekend. Gezien het onderzoek zich toespitste op het in kaart brengen van de digitalisering in het onderwijs was het aangewezen om een kwantitatief

onderzoek uit te voeren. Op die manier kan er makkelijker vergeleken worden tussen het onderwijs binnen en buiten de gevangenis enerzijds maar ook de huidige situatie met die over vijf jaar anderzijds. Een tweede beperking is de weinige tijd en plaats die voorhanden is voor dit onderzoek. Uit de dataverzameling zijn er meer resultaten te halen dan tot hier besproken. Enkel de grote lijnen zijn hier geschetst waardoor resultaten die meer nuance bieden, niet aan bod zijn gekomen. Een volgende beperking is het gevolg van de onbetrouwbaarheid van de ingevulde vragenlijsten. Bij de analyse van de gegevens viel het op dat respondenten tegenstrijdige antwoorden gaven. Een voorbeeld hiervan is dat respondenten aangaven dat een smartbord niet aanwezig is maar dat ze er wel gebruik van maken. Uiteraard is dit een contradictie. Bij verdere analyse werd duidelijk dat deze fout frequent voorkwam ook voor andere ICT-ondersteuning. Deze onbetrouwbaarheden werden zo goed als mogelijk gecorrigeerd door aan te nemen dat indien iets niet aanwezig is, dit ook niet gebruikt kan worden.

Naar aanleiding van de afgenomen interviews van drie OC's is naar voor gekomen dat voor de toekomst hun voorkeur uitgaat naar afstandsonderwijs en gecombineerd onderwijs. Dit heeft prioriteit op de aanwezigheid en gebruik van ICT-materiaal zoals smartbord, laptop, tablet, Mogelijk is dit een aanbeveling voor het toekomstig beleid die instaat voor de verdere uitbouw van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis.

Een van de beperkingen van dit onderzoek is dat enkel de grote lijnen geschetst konden worden terwijl de dataverzameling mogelijk meer nuancering kan leggen in de hierboven beschreven bevindingen. Verder onderzoek zou eventueel de gelegenheid bieden om de verzamelde data meer in detail te bestuderen. Zodanig dat de beleidsmakers gerichter kunnen werken om de doelstelling van het strategisch plan ten uitvoer te brengen.

Bibliografie

Juridische bronnen

European Prison Rules

Wet 12 januari 2005 basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005, 2815.

Decr. VI. 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, *BS* 11 april 2013, 22457.

Decr. VI. 15 juni 2007 Betreffende volwassenenonderwijs, *BS* 31 augustus 2007

Eindverslag van de commissie «basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden», *Parl.St.* Kamer 2000-01, nr. 1076/001, 7-8.

Sociaalwetenschappelijke bronnen

Alzua, M.L., Rodriguez, C. & Villa, E. (2009). The quality of life in prisons: Do educational programs reduce in-prison conflicts? *Centro de estudios distributivos, laborales y sociales*, 91, pp. 1-21.

Barreiro-Gen, M. & Novo-Corti, I. (2015). Collaborative learning in environments with restricted access tot he internet: Policies to bridge the digital divide and exclusion in prisons through the development of the skills of inmates. *Computers in human behavior*, 51, pp. 1172-1176.

Behan, C. (2005). Report from the European prison education association. *The journal of correctional education*, 56(4), pp. 305-307.

Berger, J. (2005). Perceived consequences of adapting the internet into adult literacy and basic education classrooms. *Adult Basic Education*, 15(2), pp. 103-121.

Bernaerts, K. (2015). *Missie Toll-Net*. [08.03.2016, Toll-Net: <https://toll-net.be/index.php/missie>]

Beyens, K. & Tournel, H. (2010). Kwalitatieve methode en technieken in de criminologie. In T. Decorte & D. Zaitch (Reds.) *Mijnwerkers of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatieve interview* (pp. 200-232). Leuven/Den Haag: Acco.

Bijleveld, C.C.J.H. (2009). *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

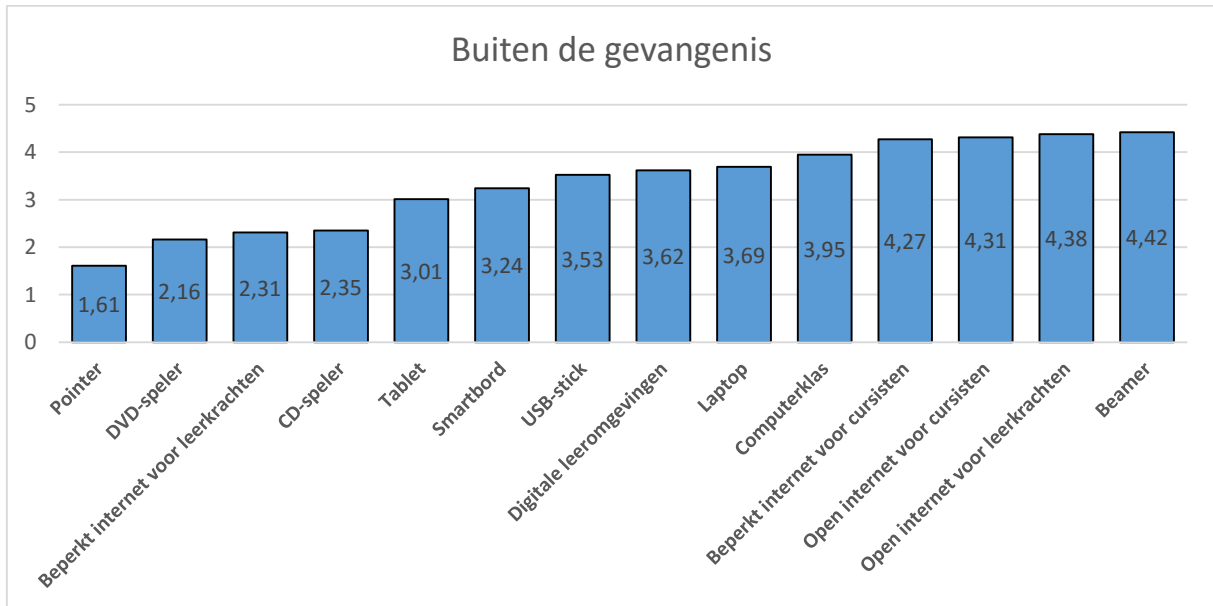
Chappell, C.A. (2004). Post-secondary correctional education and recidivism: a meta-analysis of research conducted 1990-1999. *The journal of correctional education*, 55(2), pp. 148-166.

- Cho, R.M. & Tyler, J.H. (2013). Does Prison-Based Adult Basic Education Improve Postrelease Outcomes for Male Prisoners in Florida? *Crime & Delinquency*, 59(7), pp. 975-1005.
- De Greef, M., Verté, D. & Segers, M. (2012). Evaluation of the outcome of lifelong learning programmes for social inclusion: a phenomenographic research. *International Journal of Lifelong Education*, 31(4), pp. 453-476.
- De Peuter, B., De Smedt, J. & Bouckaert, G. (2007). *Handleiding beleidsevaluatie*. Brussel: Steunpunt beleidsrelevant onderzoek.
- Europese Commissie (2012). Digital Competences in the Digital Agenda. pp. 95 – 121.
- Fuentes, J., Rael, G. & Duncan, C. (2010). The hope bridge program: addressing recidivism through education and employment. *Community College Journal of Research and Practice*, 34, pp. 898-900.
- LICOS (2010). Report on e-learning in European prisons - Concepts, organisation, pedagogical approaches in prison education. https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/report_on_e-learning_in_european_prisons.pdf
- Hawley, J., Murphy, I. & Souto-Otero, M. (2013). Prison education and training in Europe: Current State of play and challenges, pp. 1-56.
- HM Treasury. (2011). *The Magenta book: guidance for evaluation*. Londen: The National Archives.
- Jensen, E. L. & Reed, G. E. (2007). Adult Correctional Education Programs. *Journal of Offender Rehabilitation*, 44(1), pp. 81-98.
- Jovanic, G. (2011). The role of education in the treatment of offenders. *Support for Learning*, 26(2), pp. 79-82.
- Karthikeyan, P. (2013). ICT in education. *Indian streams research journal*, 3(6), pp. 1-4.
- Lockwood, S., Nally, J.M., Ho, T. & Knutson, K. (2012). The Effect of Correctional Education on Postrelease Employment and Recidivism: A 5-Year Follow-Up Study in the State of Indiana. *Crime & Delinquency*, 58(3), pp. 380-396.
- Nilsson, A. (2010) Vocational education and training—an engine for economic growth and a vehicle for social inclusion. *International Journal of Training and Development*, 14(4), pp. 251–272.
- Paterson, N. (2013). Het Vlaamse decreet hulp- en dienstverlening aan gedetineerden: tussenhante of eindstation? *Fatik*, 31(138), pp. 20-25.
- Parker, E.A. (1990). The social-psychological Impact of a college education on the prison inmate. *Journal of correctional education*, 41(3), pp. 140-146.

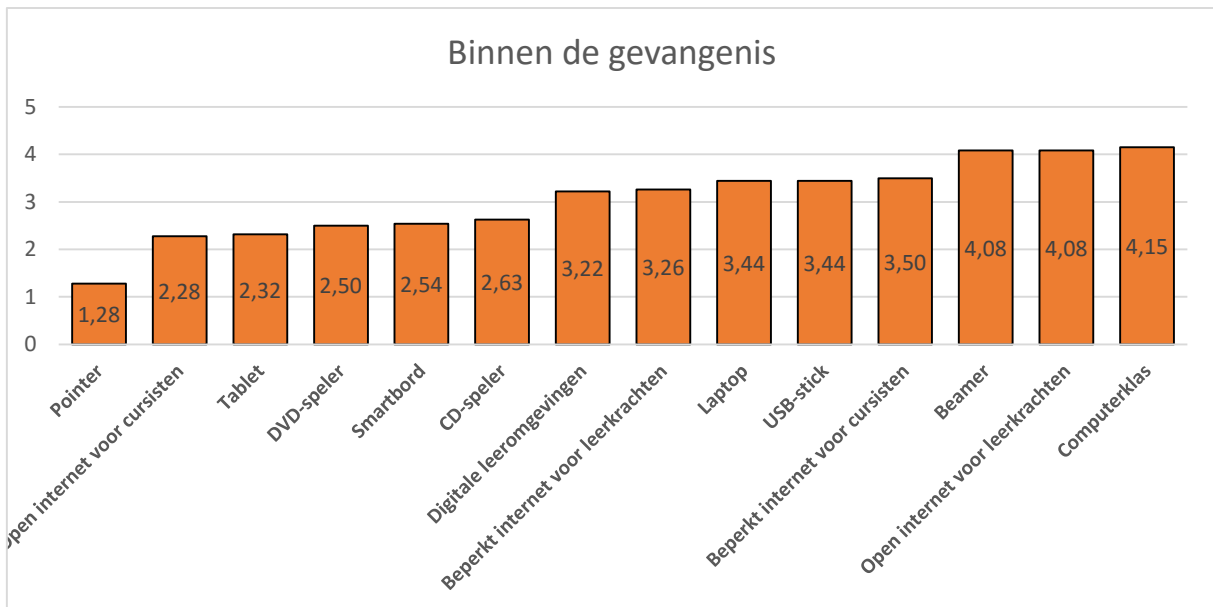
- Sedgley, N. H., Scott, C.E., Williams, N.A. & Derrick, F.W. (2010). Prison's Dilemma: Do education and Job programmes affect recidivism? *Economica*, 77, pp. 497-517.
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (15.12.2015). *Justitieel welzijnswerk*. [15.12.2015, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk: http://www.steunpunt.be/onderwerpen/detentie/justitieel_welzijnswerk]
- Swanborn (2007) *Evalueren: het ontwerpen, begeleiden en evalueren van interventies : een methodische basis voor evaluatie-onderzoek*. Amsterdam: Boom.
- The World bank (2007) *Social Exclusion and the EU's Social Inclusion Agenda: Paper prepared for the EU8 Social Inclusion Study*. Washington: World Bank.
- Vlaamse Gemeenschap (2015). *Strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden*. [26.10.2015, via <http://klasbak.net/doc/Omgevingsanalyse%20en%20strategisch%20kader%20H&D%202015-2020.pdf>]
- Vocvo (12.2.2015). *Over Vocvo*. [12.12.2015, Vocvo: <http://www.vocvo.be/content/over-vocvo>]
- Vander Laenen, F. (2010). Kwalitatieve methode en technieken in de criminologie. In T. Decorte & D. Zaitch (Reds.) *Focusgroepen*. (pp. 234-260). Leuven/Den Haag: Acco.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2002). *Van oude kennis naar nieuwe kennis: de gevolgen van ICT voor het kennisbeleid*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Wilson, D. B., Gallagher, C. A., & Mackenzie, D. L. (2000). A Meta-Analysis of Corrections-Based Education, Vocation, and Work Programs for Adult Offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37(4), pp. 347-368.
- Zaitch, D., Mortelmans, D. & Decorte, T. (2010). Kwalitatieve method en technieken in de criminologie. In T. Decorte & D. Zaitch (Reds.) *Participerende observatie in de criminologie*. (pp. 262-314). Leuven/Den Haag: Acco.

Bijlagen

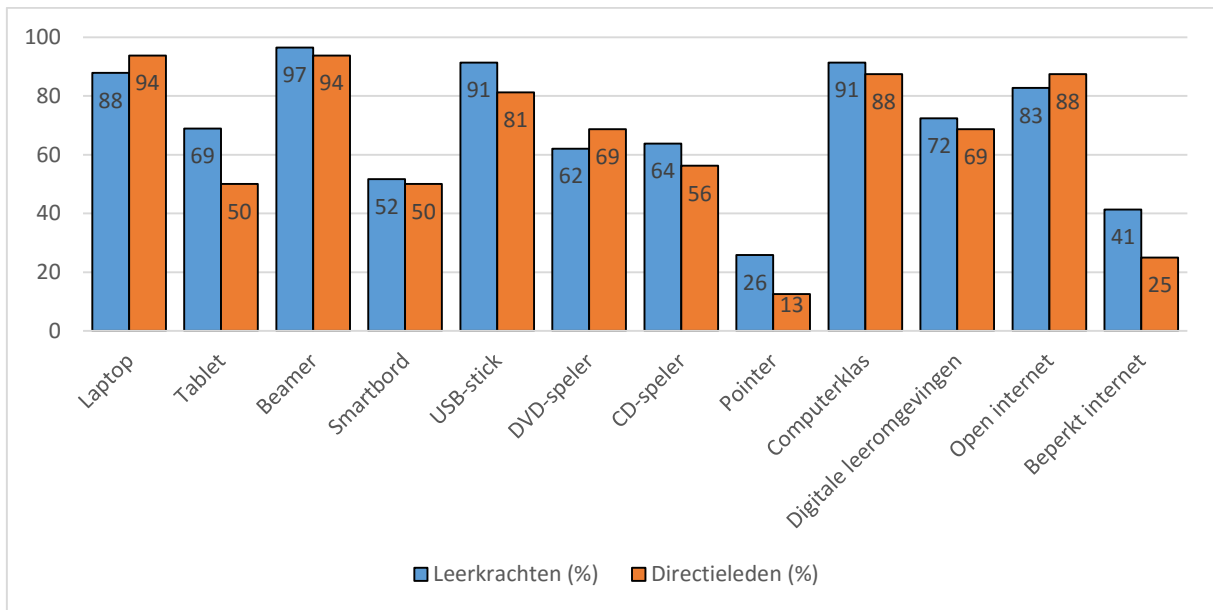
Bijlage I: Grafieken

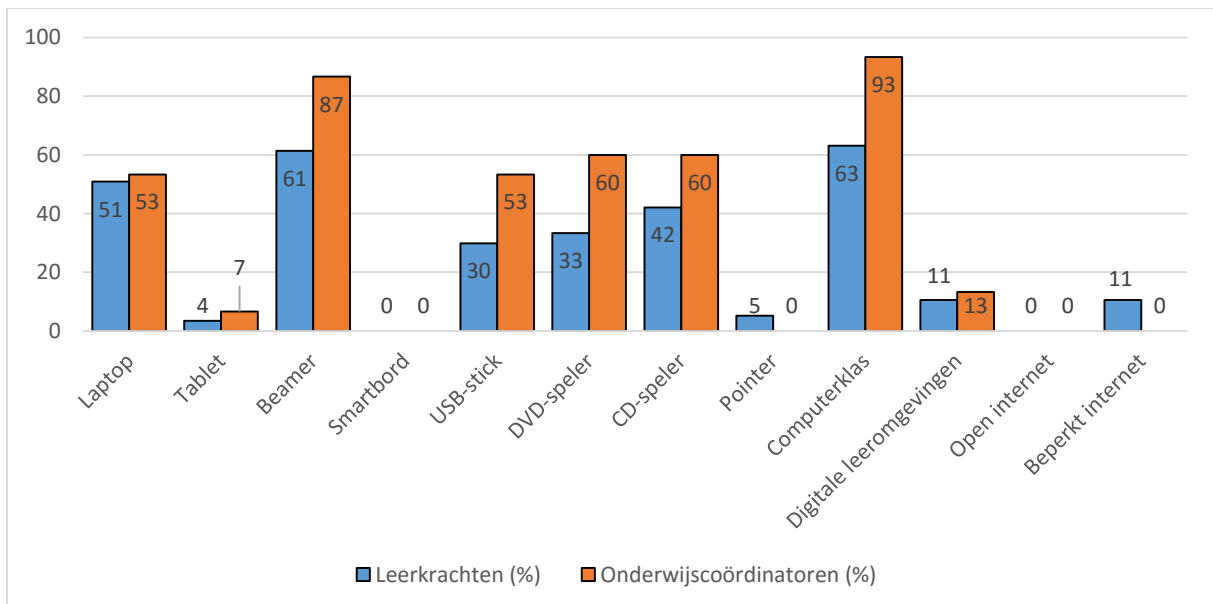
Grafiek 1: Waardering per ICT-ondersteuning buiten de gevangenis (N=74)

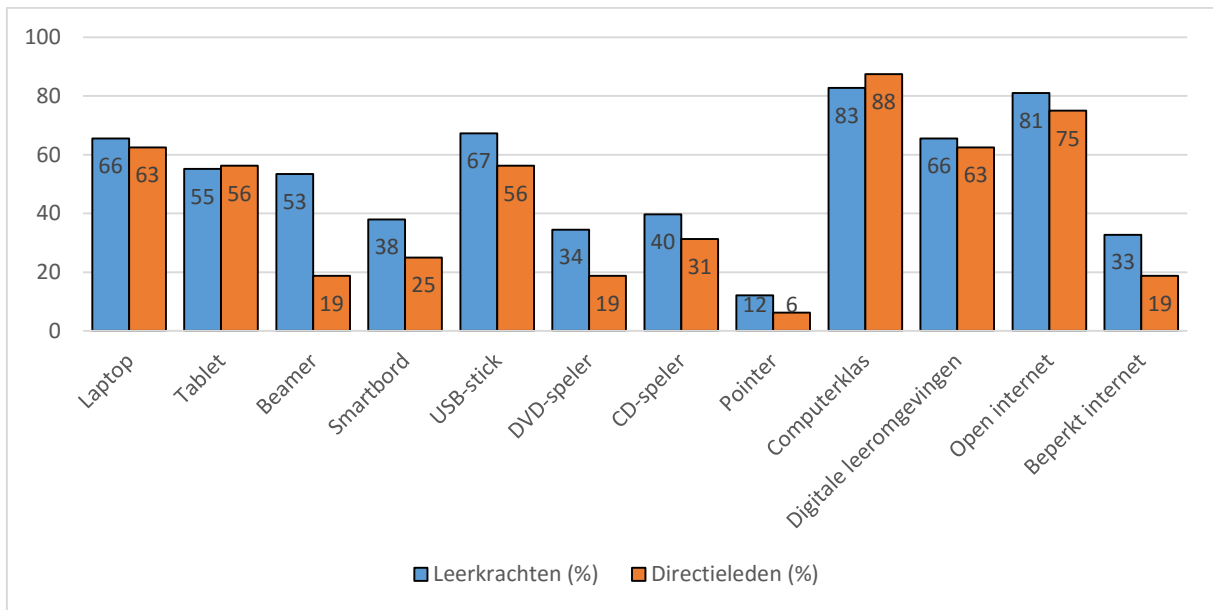
Grafiek 2: Waardering per ICT-ondersteuning binnen de gevangenis (N=72)

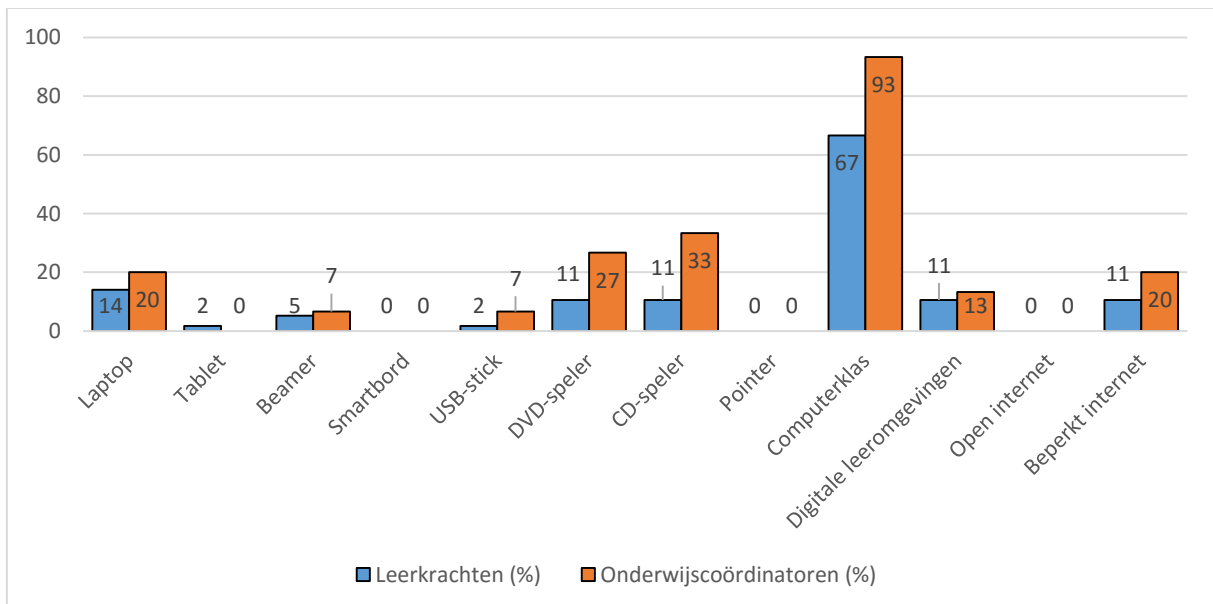
Grafiek 3: Effectief gebruik van ICT-ondersteuning door leerkrachten buiten de gevangenis (N=74)

Grafiek 4: Effectief gebruik van ICT-ondersteuning door leerkrachten binnen de gevangenis (N=72)

Grafiek 5: Effectief gebruik van ICT-ondersteuning door cursisten buiten de gevangenis (N=74)

Grafiek 6: Effectief gebruik van ICT-ondersteuning door cursisten binnen de gevangenis (N=72)

Bijlage II: email naar potentiële respondenten

Beste

Ik ben studente criminologie aan de KULeuven en ik doe mijn stage bij Vocvo, meer bepaald bij de coördinator van het onderwijs aan gedetineerden. Aan mijn stage is een stageopdracht verbonden die ik kort zal toelichten.

In het strategisch plan voor gedetineerden staan een aantal doelstellingen geformuleerd. Eén van die doelstellingen gaat over het verder uitbouwen van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. De bedoeling van deze doelstelling is dus dat het onderwijs in de gevangenis op vlak van digitalisering tegen 2020 dichter aansluit bij de digitalisering van het onderwijs buiten de gevangenis. Om te weten of het verschil tussen de digitalisering van het onderwijs binnen en buiten de gevangenis kleiner is geworden tegen 2020 is het belangrijk om een beeld te schetsen van de huidige situatie. Zo hebben we een referentiepunt waarmee de situatie rond digitalisering van het onderwijs in 2020 kan vergeleken worden.

Om de huidige situatie te meten hebben we een vragenlijst opgesteld. Je zou ons heel erg kunnen helpen door deze vragenlijst in te vullen. Het neemt slechts een 15-tal minuten in beslag.

In de vragenlijst vind je een luik buiten de gevangenis en een luik binnen de gevangenis. De twee luiken staan in dezelfde vragenlijst dus als je zowel binnen als buiten de gevangenis tewerkgesteld bent zorgt de bevraging dat je automatisch naar de juiste vragen doorverwezen wordt.

Via deze link kom je bij de vragenlijst: <http://goo.gl/forms/owM9d4qnbY>

Belangrijk: Wanneer de vraag gesteld wordt of je in de gevangenis werkt, gaat het niet over het opleidingen die je daar eventueel aanbiedt maar of je wel degelijk binnen de muren van de gevangenis tewerkgesteld bent.

Alvast bedankt voor je tijd.

Bij eventuele vragen mag je mij altijd contacteren (ienke.potemans@hotmail.com)

Met vriendelijke groeten

Ienke Potemans

Bijlage III: Enquête omtrent de digitalisering van het onderwijs

A. Buiten de gevangenis

1. In hoeveel CBE's en CVO's werk je op dit moment?
 - Geen (→ Ga naar 'B. Binnen de gevangenis')
 - 1 (→ Vragenlijst A wordt eenmaal aangeboden)
 - 2 (→ Vragenlijst A wordt tweemaal aangeboden)
 - 3 (→ Vragenlijst A wordt driemaal aangeboden)
 - 4 of meer (→ Vragenlijst A wordt viermaal aangeboden, de voornaamste vier)

2. In welke CBE of CVO werk je?
 -

3. Wat is je functie in het CBE of CVO?
 - Directeur/coördinator
 - Leerkracht

4. Wat is er aanwezig aan ICT-ondersteuning voor het onderwijs?

	Aanwezig in de school	Niet aanwezig in de school	Niet aanwezig in de school maar neem ik mee van thuis	Geen idee
Laptop				
Tablet				
Beamer				
Smartbord				
USB-stick				
Dvd-speler				
Cd-speler				
Pointer				

	Aanwezig in de school	Niet aanwezig in de school	Geen idee
Computerklas			
Digitale leeromgevingen (smartschool, moodle, ...)			
Open internet			
Beperkt internet			

5. Hoe vaak gebruik je deze ICT-ondersteuning voor het onderwijs?

Gebruik door leerkrachten:

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Geen idee
Computerklas					
Laptop					
Tablet					
Beamer					
Smartbord					
USB-stick					
Dvd-speler					
Cd-speler					
Pointer					
Digitale leeromgevingen (smartschool, moodle, ...)					
Open internet					
Beperkt internet					

Gebruik door cursisten:

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Geen idee
Computerklas					
Laptop					
Tablet					
Beamer					
Smartbord					
USB-stick					
Dvd-speler					
Cd-speler					
Pointer					
Digitale leeromgevingen (smartschool, moodle, ...)					
Open internet					
Beperkt internet					

6. Wat is de belangrijkste reden dat je de volgende ICT-ondersteuningen weinig of nooit gebruikt? (Enkel invullen indien je bij bovenstaande vraag **soms** of **nooit** hebt aangeduid)

- Computerklas
 -
- Laptop
 -
- Tablet
 -
- Beamer
 -
- Smartbord
 -
- USB-stick
 -
- Dvd-speler
 -
- Cd-speler
 -
- Pointer
 -
- Digitale leeromgevingen
 -
- Internet
 -

7. Welke waarden zou jij geven aan elk van deze ICT-ondersteuning?

	0	1	2	3	4	5
Computerklas						
Laptop						
Tablet						
Beamer						
Smartbord						
USB-stick						
Dvd-speler						
Cd-speler						
Pointer						
Digitale leeromgeving (smartschool, moodle, ...)						
Open internet						
Beperkt internet						

B. Binnen de gevangenis

8. In hoeveel gevangenissen werk je op dit moment?
- Geen (→ Einde vragenlijst)
 - 1 (→ Vragenlijst B wordt eenmaal aangeboden)
 - 2 (→ Vragenlijst B wordt tweemaal aangeboden)
 - 3 (→ Vragenlijst B wordt driemaal aangeboden)
 - 4 of meer (→ Vragenlijst B wordt viermaal aangeboden, voor de voornaamste vier)
9. In welke gevangenis werk je?
- Antwerpen
 - Mechelen
 - Hoogstraten
 - Merksplas
 - Wortel
 - Turnhout
 - Hasselt
 - Leuven-Centraal
 - Leuven-Hulp
 - Sint-Gillis
 - Vorst
 - Berkendaal
 - Gent
 - Dendermonde
 - Brugge
 - Ieper
 - Ruiselede
10. Wat is je functie binnen de gevangenis?
- Onderwijscoördinator
 - Leerkracht

11. Wat is er aanwezig aan ICT-ondersteuning voor het onderwijs?

	Aanwezig in de gevangenis	Niet aanwezig in de gevangenis	Niet aanwezig in de gevangenis maar neem ik mee van thuis	Geen idee
Laptop				
Tablet				
Beamer				
Smartbord				
USB-stick				
Dvd-speler				
Cd-speler				
Pointer				

	Aanwezig in de gevangenis	Niet aanwezig in de gevangenis	Geen idee
Computerklas			
Digitale leeromgeving (smartschool, moodle, ...)			
Open internet			
Beperkt internet			

12. Hoe vaak gebruik je deze ICT-ondersteuning voor het onderwijs?

Gebruik door leerkrachten:

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Geen idee
Computerklas					
Laptop					
Tablet					
Beamer					
Smartbord					
USB-stick					
Dvd-speler					
Cd-speler					
Pointer					
Digitale leeromgevingen (smartschool, moodle, ...)					
Open internet					
Beperkt internet					

Gebruik door cursisten:

	Nooit	Soms	Vaak	Altijd	Geen idee
Computerklas					
Laptop					
Tablet					
Beamer					
Smartbord					
USB-stick					
Dvd-speler					
Cd-speler					
Pointer					
Digitale leeromgevingen (smartschool, moodle, ...)					
Open internet					
Beperkt internet					

13. Wat is de belangrijkste reden dat je de volgende ICT-ondersteuningen weinig of nooit gebruikt? (Enkel invullen indien je bij bovenstaande vraag **soms** of **nooit** hebt aangeduid)

- Computerklas
 -
- Laptop
 -
- Tablet
 -
- Beamer
 -
- Smartbord
 -
- USB-stick
 -
- Dvd-speler
 -
- Cd-speler
 -
- Pointer
 -
- Digitale leeromgevingen
 -
- Internet
 -

14. Welke waarden zou jij geven aan elk van deze ICT-ondersteuning?

	0	1	2	3	4	5
Computerklas						
Laptop						
Tablet						
Beamer						
Smartbord						
USB-stick						
Dvd-speler						
Cd-speler						
Pointer						
Digitale leeromgeving (smartschool, moodle, ...)						
Open internet voor leerkrachten						
Beperkt internet voor leerkrachten						
Open internet voor cursisten						
Beperkt internet voor cursisten						

Bijlage IV: Gebruikte afkortingen

CBE – Centra voor Basiseducatie

CVO – Centra voor Volwassenenonderwijs

OC – Onderwijscoördinator

VOCVO – Vlaams ondersteuningscentra voor volwassenenonderwijs